

ՀԱԿՈՐ ՔՅՈՍԵՅԱՆ

ՆՈՐԱՀԱՅՏ ՀԱՏՎԱԾՆԵՐ ՀՈՎՀԱՆ ՈՍԿԵՐԵՐԱՆԻ
ՊՈՂՈՍԻ ԹՂԹՈՑ ՄԵԿՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԵՐԵՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

Աստվածաշնչի հայերեն թարգմանությունից հետո «գրեթե անոր հա-
վասար, մեր մատենագրության ոսկեղեն դարու ամենընտիր և թանկագին
ընծայք են Հովհան Ոսկերեբան հայրապետի... հոգելից և սրտառուչ ճառից
և մեկնությանց» թարգմանությունները¹: Այս է պատճառը, որ հայ բանա-
սիրական միտքը ժԸ դարասկզբից ի վեր աննվազ հետաքրքրությամբ պե-
ղում ու հրապարակում է արևելաքրիստոնեական եկեղեցու բազմաբնույթ
գործչի մատենագրական ժառանգության հայերեն թարգմանությունները:

Հեղինակի ծովաձավալ մատենագրական ժառանգության մեջ կարևոր է
մասնավորապես Պողոսի թղթոց մեկնության հայերեն թարգմանությունը:
Այս երկի հայերեն թարգմանության առանձին հատվածներ առաջին անգամ
չրջանառության մեջ են դնում Մխիթարյանները՝ 1826 թ. Ոսկերեբանի
Մատթեոսի մեկնությանը կից հրատարակելով նաև նրա Պողոսի թղթոց
մեկնության առանձին հատվածները²: Իսկ 1862 թ. հրատարակվում է պո-
ղոսյան թղթերի Ոսկերեբանի մեկնության հայերեն թարգմանության ճնշող
մեծամասնությունը³: Այս հրապարակման մեջ շրջագրված առանձին մա-
սերի՝ Պատճառների բնագրերը կազմում ու հմտալից ծանոթագրություննե-
րով հրատարակում է Հ. Ա. Վարդանյանը⁴:

Ներկա հրապարակումը նպատակ ունի ներկայացնել դանազան պատ-
ճառներով նախորդ հրատարակումներից դուրս մնացած մեկնության հայե-
րեն թարգմանության հետևյալ ամբողջական և հատվածական մասերը.

Ա. Պատճառ թղթոյ Հոռմայեցոց (Ա)

Բ. Պատճառ թղթոյն Հոռմայեցոց (Բ)

Գ. Պատճառ Առաջին թղթոյն Կորնթացոց

Դ. Ի Կորնթացոց թղթոյն (Ա, 18) մեկնութենէ

Ե. Ի Կորնթացոց թղթոյն մեկնութենէ՝ ասացեալ վասն ննչեցելոց

Զ. Ի Կորնթացոց թղթոյն (ԺԱ, 27, 29) մեկնութենէ

է. Պատճառ Երկրորդ թղթոյն Կորնթացոց

1 Գ. Զարբհանայան, Մատենագրան հայկական թարգմանութեանց նախնեաց (դար
Դ—ԺԳ), Վենետիկ, 1889, էջ 581:

2 Տե՛ս Աւետարանագիրն Մատթէոս, Վենետիկ, 1826, Գիրք Գ, էջ 143—448:

3 Մեկնութիւն թղթոցն Պաղոսի, հտ Ա, Բ, Վենետիկ, 1862:

4 Տե՛ս «Հանդէս ամսօրեայ», 1912, էջ 736—738, 738—740, 1913, էջ 41—44, 37—40:

- Ը. Ի Գաղատացւոց թղթոյն (Ե 12) մեկնութենէ
 Թ. Ի Գաղատացւոց թղթոյն (Զ 14) մեկնութենէ
 Ժ. Ի Եբրայեցւոց թղթոյն (Ժ 29) մեկնութենէ
 ԺԱ. Մեկնութիւն թղթոյն Փիլիմոնի:

Արդեն նկատված է, որ Ոսկերերանի Պողոսի թղթոց մեկնութիւնը, նրա շատ երկերի նման, հայերեն է թարգմանվել և զարուժ: Սակայն, ինչպես մեկնաբանական շատ աշխատութիւններ, այս գործի հայերեն թարգմանութիւնը ևս մեզ չի հասել բնագրային ձուլը ամբողջութեամբ: Նրա համեմատաբար ամբողջական և հատվածական մասերը ցրված են տարբեր գրչագրերում:

Պողոսի թղթոց մեկնութեան հայերեն թարգմանութեան մասին առաջին վկայութիւնը պատկանում է Ժ դարի գրիչ Սիմեոն վարդապետին, որ 999 թ. գրչագրված մի ձեռագրի հիշատակարանում գրում է. «Ես՝ Սիմեոնն նուսատ եւ անպիտան կրանաւոր, որ ընթերցասէր եւ ցանկացող եղեալ մանկութենէ իմմէ, յուզէի խնդրէի զգիրս տեառն Եփրեմի զՀին Կտակարանաց թարգմանութիւն եւ զնոր... եւ գտի զմեկնութիւն երանելի առաքելոյն տեառն Եփրեմի Խուրին Ասորոյ, եւ գրեցի ի ստոյգ եւ ի հին արինակէ, զոր եւ բերի, եւ այսու միայնոյ ոչ հաւանեալ այլեւայլ տեղ գտի զերանելոյն տեառն Յովհաննու Ոսկերերանի կարճառատ մեկնութիւն ԺԴ թղթոցն Պաղոսի եւ ի մին գիրս գրեցի, նախ առաջին զտեառն Եփրեմի եւ ապա զտեառն Յովհաննու, զոր եւ անբաւ եւ մեծ գիտութիւն յինքեան բովանդակեալ ունի»⁵: Հիշատակարանից պարզվում է, որ տակավին Ժ դարից առաջ հայ մատենագրութեան մեջ կենցաղավարել է ոչ միայն Պողոսի թղթոց Ոսկերերանի մեկնութեան ընդարձակ տարբերակի, այլև նրա «կարճառատ» մեկնութեան հայերեն թարգմանութիւնը կամ թարգմանութեան համառոտ տարբերակը: Ինչպես երևում է, Ոսկերերանի մեկնութեան համառոտ տարբերակը իր ձեռքի տակ ունեցել է ԺԱ դ. մատենագիր Անանիա Սանահնեցին: Նրա կազմած Պողոսի թղթոց խմբագիր մեկնութեան մեջ առկա թղթոց Պատճառները այստեղ են ներմուծվել Ոսկերերանի մեկնութեան համառոտ տարբերակից⁷: Հավանաբար այս տարբերակն օգտագործել է նաև ԺԲ դարի մատենագիր Գևորգ Կաղն իր կազմած Պողոսի թղթոց խմբագիր մեկնութեան մեջ⁸: Պողոսի թղթոց ոսկերերանյան Պատճառները ներմուծվել են նաև Աբասի որդի Գրչորի (ԺԳ դ.) կազմած «Գիրք պատճառաց»-ում ու զանազան արևելյան ժողովածուներում⁹:

Հրատարակվող միավորներից առաջին երկուսը, որ ձեռագրերում ներկայանում են իբրև Հոռոմայեցւոց թղթի Պատճառներ, ոչ այլ ինչ են, քան Ոսկերերանի մեկնութեան հայերեն թարգմանութեան համառոտ տարբերակի Յառաջարաններ¹⁰: Սակայն թարգմանութիւնը հզորիտ վերարտադրումը չէ

5 Ն. Ալիևյան, Գասական հայերէնը և Վիեննական Մխիթարեան դպրոցը, Վիեննա, 1932, էջ 39:

6 Տե՛ս Գ. Զարբանալյան, նշվ. աշխ., էջ 453—454:

7 Մաշտոցի անվ. Մատենադարան (=ՄՄ), ձեռ. № 2691, 2692:

8 ՄՄ, № 431, 1138:

9 ՄՄ, № 1879, հմմտ. Հ. Տաշյան, Յուցակ հայերէն ձեռագրաց մատենադարանին Մխիթարեանց ի Վիեննա, Վիեննա, 1895, էջ 220—222:

10 Հ. Տաշյան, Յուցակ, էջ 202:

բնագրի: Ա միավորի հայերեն թարգմանութիւնը հասնում է Յառաջարանի Բ մասի մինչև άπαντας περιήγει συνεχώς, οὐδαμοῦ μένων οὐδὲ ἰστάμενος **բառերը**¹¹: Հայերենում բաց են թողնւած հունարենի հետևյալ հատվածները. «...սիրելի յոյն գանձն լուծ [και μονονομι παρόντα αὐτόν δοκῶ φαντάζεσθαι και διαλεγνόνον ὄραν]¹² ցանկացեալ եւ մերձեցալով խոսել...»: «Սորին վասն չափուն լանձն գայտալիս աշխատութիւն [πρὸς γοῦν το καθεῖν τὰ παρ ἑτέρων συλλεγέντα διανάστητε... ἂν τοσαύτην γοῦν δῶτε]¹³ Վասն այսորիկ բիւր շարիս բուսանին...»: «Բանդի ի սկզբան զիջանել պարտ է [Μετά δὲ ταῦτα οὐκέτι. Καί πολλοκοῦ δε ἀλλακοῦ τοῦτο ἂν τις εὖροι ποιοῦντα αὐτόν]¹⁴ ՉՍոյն եւ բժշիկ անէլն եւ վարդապետք...»:

Բ միավորի հունարեն բնագիրն անձայտ է: Պետք է ենթադրել, որ շաշերեն է թարգմանվել բնագրի մեզ շխատ մի տարբերակից: Բ-ի երկու տարբերակներն են ներկայացնում № 1138 (307բ—308բ), 7431 (20բ—21ա) ձեռագրերում առկա միավորները: Ընդ որում № 7431 ձեռագրում առկա Բ-ի բնկալված միավորից դատ հանդես եկող հիշյալ տարբերակը ձուլված է Ա-ին: Բ-ի № 1138 ձեռագրում տրված տարբերակը բնկալված բնագրի «Բագումք հաւատացին ի Քրիստոս... բնութեամբ դարսինացն դորձին», իսկ № 7431 ձեռագրում՝ «Բագումք հաւատացին... վասն որոյ եւ գերբահամ ի մէջ բերել, յոր հրէայքն պարձին» հատվածների վերաշարադրված տարբերակներն են, որոնք ներկայացվում են «Տարբնթերցումներ» բաժնում:

Ա եւ Բ միավորները ղետեղված են Անանիա Սանահնեցու, Գևորգ Կազի Պողոսի Թղթոց մեկնութիւններում, «Գիրք պատճառաց»-ում եւ այլաբնույթ ժողովածուներում: Գ եւ է միավորները նույնպես ղետեղված են հիշյալ գործերում: Գ միավորը հունարեն «πῶς το-ի ἑσθ-իս ἰθαρգմանութիւն» է¹⁵ է միավորը համապատասխանում է հունարեն բնագրի Ա ճասի՝ «Ἄξιον ζητήσαι πρότερον, τίνας ἐνεκεν δευτέραν προστίθεται Ἐπιστολῆν τῆ προτερα... και ζητῆσαι πῶς τὸν Τιμόθεον ἐνταῦθα ἕαντω ἴσονται. Παῦλος γάρ, φησίν, ἀπόστολος Ἰησοῦ χριστοῦ διὰ θελήματος Θεοῦ, και Τιμόθεος ὁ ἀδελφός»¹⁶ սկիզբ եւ վերջ անհրոզ սկզբնահատվածին: Ի տարբերութիւն նախորդի, այս միավորը ներկայացնող գրչագրերը սակայն բնագրային տեսակետից միատարր չեն: Բանն այն է, որ Անանիա Սանահնեցու քաղած թարգմանութիւնը շատ ավելի մոտ է հունարենին, քան «Գիրք պատճառաց»-ում ղետեղվածը: Վերջինիս մեջ առկա մի շարք հատվածներ կամ բացակայում են հունարենում կամ հունարենի ու հայերենի համապատասխան մասերի ընդարձակումն են՝ զխաւքրապես ի հաշիվ սուրբգրային տեղիների առավել ամբողջական, մանրամասն վկայակոչման: Այդ հատվածները նպատակահարմար նկատեցինք ղետեղել «Տարբնթերցումներ» բաժնում:

¹¹ S⁶a Migne, PG. t. 60, col. 391—394. Բերված հունարեն հատվածները բնագրերի հետ վերըստին համեմատեց Հ. Բաթթիկյանը, որին մեր շնորհակալութիւնն ենք հարսնում:

¹² PG, t. 60, col. 391.

¹³ Անդ, col. 391.

¹⁴ Անդ, col. 393.

¹⁵ PG, t. 61, col. 9—12.

¹⁶ Անդ, col. 382—384.

Գ միավորի հրատարակումն իրականացրել ենք երկու ձեռագրի (N 472, 993) հիման վրա: Սակայն, ինչպես նախորդ դեպքում, այս ընդօրինակութունները ևս լիովին համընթաց չեն իրար (բացառություց է կազմում «Այլ դի դէս էր յունաց... գրեալ է՝ կորուսից զիմաստութիւն իմաստնոց» հատվածը): Հունարեն բնագրին շատ ավելի մերձ է N 472 ձեռագրում¹⁷ գետնեղված օրինակը, ուստի հիմնականում առաջնորդվել ենք այդ ընդօրինակությամբ: Սակայն պետք է նկատել, որ այդ ընդօրինակությունը նմանապես ձույլ բնագրային չէ: Եվ իրապես, քննություներ ցույց է տալիս, որ այն խրմբագրումն է բնագրի Գ ճառի առաջին երկու ենթաբաժինների և Գ ենթաբաժնի մի մասի: Նրա «Այլ դի ի դէս էր յունաց մոլելոցն զիսաշն ծաղր առնել... դի զՊղատոն արտաքս ընկեցոյց ոչ ի ձեռն այլիմաստոյ, այլ ի ձեռն ձկնորսի անուաման» սկզբնահատվածը համապատասխանում է հունարեն բնագրի Գ ճառի առաջին երկու ենթաբաժիններին, ավելի ստույգ՝

Ἐπειδὴ γὰρ εἶκος ἦν ἔκείνοιο, τοῦ σταυροῦ παρά τῶν Ἑλλήνων χλευζομένου... καὶ γὰρ πλάτωνα ἐξέβαλεν, οὐνὶ δὲ ἑτέρου φιλοσόφου σοφωτέρου, ἀλλὰ βία ἀλιέως ἀμαθοῦς սկիզբ և վերջ ունեցող հատվածին¹⁸: Թարգմանության շարունակությունը կազմող «Որքան աշխատեցաւ Պղատոն յազազս գծի... թէ անմահ է հողի» հատվածը համապատասխանում է բնագրի Գ ենթաբաժնի Πόσα ἔκτμε Πλάτων καὶ οἱ κατ' αὐτόν περὶ γραμμῆς... πόσα ἔχαμε δεῖξαι ἐπιχειρῶν ὡς ἀθάνατος ἡ ψυχὴ սկիզբ և վերջ ունեցող հատվածին¹⁹, որ բաց է թողնված և լիովին տարբեր ընդհանուր խոսքով: Եվ այդպիսով հարավալից «Ապացուցանելով դաւրութիւն թաշին... մեծի դաւրութեան և իմաստութեան ցույցք են» հատվածը համապատասխանում է Բ-ի վերջնիսի Յίτα δεικνυς τοῦ σταυροῦ τῆν δόναριν բառերից մինչև Գ ենթաբաժնի Μεγάλης τοίνον δυνάμεως καὶ σοφίας ἀποδειξίς... բառերն ընկած հատվածին, որն օգտվում է բնագրի նախորդ երկու հատվածները: Միավորը, N 472-ում բացակայող և N 993-ում առկայող սկզբնահատվածը («Առ արտաքին իմաստութիւն յարձակի... մի վնասեցի քարոզութիւն») տարբերվում է հունարեն բնագրի սկզբնահատվածից (Υοῖς Κάρυουσι Καὶ ψυχόρραχθοῦσι... φησί, μωρία ἐστίν)՝ թեպետ ունի նույն բնարանը²¹:

Հունարեն բնագրի հետ բաղդատումը ցույց է տալիս, որ նրան, ինչպես արդեն նկատվեց, շատ ավելի մոտ է N 472-ը: Այս պատճառով իբրև հիմք ընդունել ենք սույն ձեռագիրը՝ «Տարբերցվածներ» բաժնում գետնեղված գերազանցապես N 993-ի ընթերցումներն ու առանձին ամբողջական հատվածները, որոնք դաւրիտի տարբերվում են հունարենից: Եթե այդ հատվածները մասերը չեն բնագրի մեզ անհայտ մեկ այլ տարբերակի, ապա պետք է ենթադրել, որ դրանց մի մասի հորինումն ու առանձին հատվածների վերախմբագրումն իրականացվել է հայ միջավայրում: Այս եղանա-

¹⁷ N 472-ում առկա այս մեկնությունը, գրչական շիթով, անընդմիջաբար ընդօրինակվել է իբրև նույն թղթի Պատճառի (73ր—75ր) շարունակություն՝ նրա հետ կազմելով մեկ միավոր:

¹⁸ PG, t. 61, col. 29—33.

¹⁹ Անդ, col. 34.

²⁰ Անդ.

²¹ Անդ, col. 29—30.

կով կազմված բնագիրն այսօր ներկայանում է իբրև ինքնօրինակ տարբերակը մինչ այդ կենցաղավարող ընկալված թարգմանության:

Հրատարակվող մյուս միավորը (Զ) Ա. Կորնթ. ԺԱ. 27, 29-ի մեկնության մեկ պարբերությունն է, որ վկայարկված է Անանիա Սանահնեցու «Հակաճառութիւն ընդդէմ երկարնակաց» դավանարանական աշխատության մեջ²²։ Այն հունարեն բնագրի «Ὡστε ὅς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τοῦτον... ἀναξίως μετέχονσι τῶν προκειμένων σίτημα καὶ φέρον οὐκ ἐσθίει» հատվածի²³ հայերեն թարգմանությունն է, որ բխում է Ոսկերեբանի երկի առաջմ մեկ անհայտ հայերեն ամբողջական, ինչպես երևում է, ազատ թարգմանությունից:

Հրատարակվող Ը միավորը (Գաղատ. Ե 12) ևս քաղված է Անանիա Սանահնեցու Հակաճառությունից²⁴։ Այն համապատասխանում է հունարեն բնագրի ποῦ τοῖσιν εἰσὶν οἱ τοῖμαῶντες ἀποκόπτειν ἑαυτοὺς, ...ἀλλ' ἢ κενήα προἰρέσις μόνον σίτημα καὶ φέρον οὐκ ἐσθίει» հատվածին²⁵։ Բնագրի հետ համեմատությունը ցույց է տալիս, որ թարգմանությունը բառացի չէ։ Հայ թարգմանիչը տեղ-տեղ ազատ է վարվել բնագրի նկատմամբ։ Սրա ամենաբնորոշ դրսևորումներից են իմաստի լրացուցիչ բացատրությունները կամ հավելումները։ Այդպիսիք են. «այսինքն՝ ի նիթոյ» «զի ոչ թէ սոքա են պատճառք շարի», «եւ յաւժարութիւնք մտաց» բառակապակցությունները։ Եթե դրանք Սանահնեցու ներմուծումները չեն, ապա հարկ է ենթադրել, որ նա իր ձեռքի տակ է ունեցել Գաղատացից թղթի մեկնության բավական ազատ մի թարգմանություն:

Թ միավորը Գաղատ. Զ 14—17-ի մեկնության հայերեն թարգմանությունն է, որի հրատարակումն իրականացվում է միակ ընդօրինակությամբ հայտնի № 993 ձեռագրի հիման վրա²⁶։ Թարգմանության սկզբից մինչև ամենայն իսարէութիւն ամտար ինչ կրանից իբրև զփոշի հողմոյ առեալ մերժիցէ ի նոցանէ» բառերը համընթաց է բնագրի սկզբից մինչև Γούτου θεῖ ἐν αὐτοῖς ἔντος, πῶσιν, ὡσπερ κόνις, ἀπεσφείτο τῶν τοιοῦτων ὀσμάτων ἢ ἀπάτη²⁷ բառերը։ Թարգմանության եզրամակագր («Գրէ դարձնալ եւ առ հոովմայեցիսն...») մասը բացակայում է հունարենում։ Այն, ինչպես երեւում է, թարգմանիչի կամ գրչի կատարած հավելումն է։

Ոսկերեբանի՝ Երր. Ժ 29-ի մեկնությունից բերված Ժ միավորը, որ դարձյալ քաղված է Անանիա Սանահնեցու Հակաճառությունից²⁸, համապատասխանում է հունարեն բնագրի πῶσιν ὁμοεῖτε χεῖρονοσ... ὅθεν καὶ οὕτως ἡμαρτον պարբերությունը²⁹։

ԺԱ միավորը, որ Փիլիմոնի մեկնության հայերեն թարգմանությունն է, կազմվել է հունարեն բնագրի առանձին մասերի համակցումով։ Թարգմա-

²² ՄՄ, ձեռ. № 5618, Բ. 138բ—139ա, 6453, Բ. 40բ:

²³ Տե՛ս PG, t. 61, col. 230:

²⁴ ՄՄ, ձեռ. № 5618, Բ. 247ա, 6453, Բ. 56ա:

²⁵ Տե՛ս PG, t. 61, col. 668:

²⁶ Հմմտ. M. van Esbroeck, U. Zanetti, Le manuscrit Érévan 993. Inventaire des Pièces. REA, N. S. t. XII, 1977, p. 158:

²⁷ PG, t. 61, col. 678—682:

²⁸ ՄՄ, ձեռ. № 5618, Բ. 140բ, 6453, Բ. 41ա:

²⁹ PG, t. 63, col. 144:

նության սկզբից մինչև «...քանի պատիժ կրեաց մինչև վերացան ի նմանէ շնորհք Տեառն Տէրոյն, և մատնեցաւ դահճաց» բառերը համապատասխանում է հունարեն բնագրի Ա ճառի ա մասին³⁰: Մեկնության հայերեն թարգմանության շարունակությունը, որ սկսվում է թղթի 4-րդ տան մեկնությամբ և ավարտվում 16-րդի մեկնությամբ («Ոչ անդեն վաղվաղակի ի սկզբանն հանէ զշնորհսն... և «եղբայր» անուանելովն զհանգիտապատիւ զուգապատիութիւն ցուցանէ») համապատասխանում է հունարեն բնագրի Բ ճառի ա և բ մասերին³¹: Թղթի 17-րդ տան մեկնությամբ սկսվում է թարգմանության «Տեսէր յետ որչափ հնարից և ասպա և զմեծն դնէ, թէ՛ Որդի իմ ևս... Մեծ բարութիւնք են, թէ արժան ինչ ընդ նմա գործ գործեսցուք միա[յ]նս արժանս ինչ զանձինս ուրացուք» սկիզբ և վերջ ունեցող հատվածը, որ համապատասխանում է հունարենի Գ ճառի սկզբից մինչև նույն ճառի բ մասի *μέγα δέ, όταν ἄξια αὐτῆς πράττωμεν, καὶ μὴ ἀναξίους ἑαυτοὺς κατασκευάζωμεν* բառերով ավարտվող սկզբի պարբերությունը³²: Թարգմանության եզրափակիչ մասը՝ «Աղաթքն խոսակցութիւն են ընդ Աստուծոյ...» բացակայում է բնագրում: Այն, հավանաբար Թ միավորի նշված հատվածի նման, թարգմանչի կամ գրչի հավելումն է: Բնագրի հետ համեմատությունը ցույց է տալիս, որ ներկա թարգմանությունը կազմվել է կամ նախապես գոյություն ունեցած հայերեն ամբողջական թարգմանության առանձին մասերի կամ էլ, հատուկ ընտրությամբ, հունարենի առանձին մասերի թարգմանությամբ և այդ մասերի համակցմամբ: Հունարենի որոշ հատվածներ կրճատված կամ զանց են առնված հայերեն թարգմանության խնդրական մասերում ևս: Պետք է նկատել, որ խմբագրված հատվածները նմանապես բնագիրը շեն վերարտադրում ձույլ ամբողջությամբ: Խմբագիր հատվածներում բացակայում են բնագրի հետևյալ պարբերությունների հայերեն թարգմանությունը. «Վասն այսորիկ ի ձեռն տալով առաւել հանդարտեցոյց [‘Օυ γὰρ περὶ ἐκείνα τὰ παιδία μάλιστα ἐκκαίμεθα... γίδον, φησίν, ὀδύνης μου]»³³ և «...զի նոքա[ւք] պատկանեսցուցէ զնոսս [Πῶς δέ γέγει ἀσπάσασθαι αὐτοὺς τὸν ἐγκάταλιπὸντα αὐτόν... καὶ ταύτη ὀυσωπῶν αὐτόν πρὸς εἴην αἰτησιν]»³⁴ *Շնորհք Տեառն Յիսուսի ընդ նզովդ ձերում*»:

* * *

Ոսկերեքանի Պողոսի թղթոց մեկնության հայերեն թարգմանության նորահայտ հատվածները հրատարակվում են ըստ Մաշտոցի անվան Մատենադարանի հետևյալ ձեռագրերի³⁵.

5561—ԺԲ դ.: Գրիչ, ստացող՝ Գրիգորես: Թերք. 385: Միասյուն: Բուրգիր:

2783—ԺԲ դ., 1409 թ.: Գրիչ՝ Գրիգոր վրդ.: Վարդան (Բ): Ստացող՝

³⁰ PG, t. 62, col. 703—705, § 1;

³¹ Անդ, col. 707—711, Բ, § 1—2;

³² Անդ, col. 713—716;

³³ Անդ, col. 710;

³⁴ Անդ, col. 710;

³⁵ Ձեռագրերի համառոտ նկարագրությունն ըստ՝ Յուզակ ձեռագրաց Մաշտոցի անվան Մատենադարանի, կազմեցին Օ. Եզանյան, Ա. Զեյթունյան, Փ. Անթարյան, խմբագրությամբ Լ. Խաչիկյանի, Ա. Մնացականյանի, հտ. Ա, Երևան, 1965, հտ. Բ, 1970:

Ստեփանոս Շոտթեցի, Աննա: Հոսոփսիմ, Յովսէփ Երէց (Բ): Թերթ՝ 264: Ծանոթ. 1—219 թերթը՝ Երկայուն (1409 թ.), իսկ 220—265՝ միասուն (ժԲ դ.): Բ մասը՝ դժվարըընթեռնելի, վնասված:

472—1229 թ.: Գրիչ՝ Մարկոս Երէց: Թերթ՝ 265: Միասուն: Բոլորգիր:

4139—1267 թ.: Հաղպատ: Գրիչ՝ Յովսէփ, Տիրացու, Գրիգոր: Թերթ՝ 489:

Միասուն: Բոլորգիր:

1324—1281 թ.: Հաղպատ: Գրիչ՝ Յոհան, Բարսեղ, Աբրահամ: Սաացող՝

Բարսեղ վրդ.: Թերթ՝ 475: Միասուն: Բոլորգիր:

1320—ժԳ դ. (1211^ն թ.): Գրիչ Բարսեղ: Կազմող՝ Պետրոս քհյ. Սաացող՝ Պետրոս վրդ.: Թերթ՝ 397: Երկայուն: Բոլորգիր:

7431—ժԳ դ.: Սանահին: Գրիչ՝ Գրիգորէս: Սաացող՝ Յովհաննէս առաջնորդ Սանահին: Թերթ՝ 694: Միասուն (1—22), Երկայուն (22—694): Բոլորգիր:

6120—ժԳ դ.: Գրիչ՝ Ոհ[աննէ՞ս]: Թերթ՝ 204: Միասուն: Բոլորգիր:

1138—1347 թ.: Սիս: Գրիչ՝ Դաւիթ, Մկրտիչ դպ.: Սաացող՝ Մխիթար արքի: Թերթ՝ 421: Երկայուն: Բոլորգիր:

1879—ժԳ դ.: Գրիչ՝ Մովսէս: Սաացող՝ Գերսամ վրդ.: Թերթ՝ 376: Միասուն: Բոլորգիր:

5618—ժԳ դ.: Թերթ՝ 309: Միասուն: Բոլորգիր:

944—1431 թ.: Էրեզ վանք: Գրիչ՝ Յովհաննէս, Ղազար արքիջ: Սաացող՝ Շնոֆոր խաթուն: Թերթ՝ 227: Միասուն: Բոլորգիր:

993—1456 թ.: Վերին Նորավան: Գրիչ՝ Մատթէոս: Ծաղկող՝ Եսայի: Սաացող՝ Թադէոս, Ստեփանոս Էղբարբ: Թերթ՝ 769: Երկայուն: Բոլորգիր:

2692—1614 թ.: Գլակայ վանք: Գրիչ՝ Փիլիպպոս Բազմեցի: Սաացող՝ Մարտիրոս Բազմեցի: Թերթ՝ 335: Երկայուն: Նոտրգիր:

2691—1618—1627 թթ.: Տիւրանակերտ, Եղազարու վանք (Տարոն): Գրիչ՝ Կարապետ: Ծաղկող՝ Սահակ Բաղիշեցի: Սաացող՝ Բարսեղ վրդ.: Թերթ՝ 256: Երկայուն: Բոլորգիր, նոտրգիր:

3371—1646 թ.: Կողոնիա: Գրիչ, ծաղկող՝ Գրիգոր Կողոնեցի: Թերթ՝ 386: Երկայուն: Բոլորգիր:

992—1651 թ.: Եղեւիա: Գրիչ՝ Մաղաքիա: Սաացող՝ Ոսկան Նախիչեվանցի: Թերթ՝ 508: Երկայուն: Նոտրգիր:

941—1689 թ.: Երուսաղեմ: Գրիչ, սաացող՝ տէր Գրիգոր: Թերթ՝ 343: Երկայուն: Միասուն: Նոտրգիր:

991—1721 թ.: Կեղի: Գրիչ՝ Մելքոն Կեղեցի: Սաացող՝ Ռայիս Սարգիս Խաչախչի: Թերթ՝ 451: Երկայուն: Բոլորգիր:

1208—1739 թ.: Երուսաղեմ: Գրիչ՝ Հարութիւն Կոստանդնուպոլսեցի Սաացող՝ Յովհաննէս վարդապետ: Թերթ՝ 477: Միասուն: Նոտրգիր:

6453—1787 թ.: Էջմիածին: Սաացող՝ Սահակ վրդ. Գեղամեցի: Թերթ՝ 224: Միասուն: Նոտրգիր:

Քննական բնագրերը կազմելիս առաջնորդվել ենք հետևյալ սկզբունքներով.

ա. Նախապատմությունը տրված է հատկապես այն ընթերցումներին, որոնք մոտիկ են հունարեն բնագրին,

բ. *և*—*և*, *ա*—*օ* ուղղագրական ձևերի դեպքում գերադասել ենք առավել նախնական «*և*», «*ա*» ձևերը: Միօրինակության համար այս սկզբունքը կիրառված է նաև ուշ գրչագրված եզական ընդօրինակությունները ներկայացնելիս,

գ. Լրացված են հապավումներն ու սղագրությունները,

դ. Զանց ենք առել ակնհայտ սխալագրությունները:

Ա.

ԵՐԱՆՆԵՒՈՅՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՈՍԿԵՐԵՐԱՆԻ ՊԱՏՃԱՌ
ԹՂԹՈՅՆ ՀՈՌՈՎՄԱՅԵՑԻՈՅ

Յանկ *և* հանապազ ընթեռնելով¹ զգիրս թղթոցն² երանելոյն Պաւղոսի *և* ըստ իւրաքանչիւր շարաթուց իցէ, զի³ երկիցս *և* երիցս *և* չորիցս, մանաւանդ յորժամ յիշատակս մարտիրոսաց կատարեմք, սակայն *ևս*⁴ խնդամ *և*⁵ ուրախ լինիմ, յորժամ հոգեւոր փողոյն *և* զէց⁶ հաղորդ, զուարթանամ⁷ *և* ի վեր վազեմ առ յաւժարութեան⁶ սրտիս⁹ *և* տոշորիմ փափագմամք⁹, յորժամ զիմ¹⁰ սիրելոյն զձայնն լսեմ, ցանկացեալ եմ մերձենալով¹⁰ խաւսել ընդ նմա: Վշտազին երկնեմ, զի ոչ ամենեքեան¹⁰ զայսպիսի այր գիտեն, որպէս պարտ է գիտել, այլ ոմանք այնպէս անգիտանան¹¹ զնա մինչեւ¹² զթղթոցն¹³ նորա զհամար յայտ առնել շգիտեն¹³: Եւ այս¹³ *և*, ոչ եթէ յանուսումնութենէ լինի, այլ ի ծոյլ մտաց, քանզի¹⁴ ոչ կամին հանապազորդ խաւսել ընդ երանելոյն, քանզի *և* ոչ մեզ իսկ, որ թուիմք¹⁵, թէ իցեմք ինչ ոչ¹⁵ առ մտավարժութեան ինչ *և*¹⁶ կամ երազահասութեան¹⁷ ցուցաւ: Այլ վասն զի ցանկ *և*¹⁷ հանապազորդ¹⁸ հնչոյ առնն¹⁹ ի լսելիս մեր *և* առաւել յոյժ զարմացման նորա: Քանզի զոր սիրեն որ, պարտ է առաջ քան զայսն մերձակայ լինել նորա: Քանզի հոգայ վասն նորին, զոր երանելոյս¹⁹ այսորիկ ցուցեալ, ասեր Փիլիպիցոցն. «Որպէս իրաւ իսկ թուի ինձ խորհել վասն ձեր, վասն ունելոյ ինձ զձեզ ի սրտի ի կապանս իմ *և* ի պատասխանատութեան իմում *և* ի հաստատութիւն Աւետարանին²⁰: Նոյնպէս *և* դուք, եթէ կամիք յաւժարութեամբ միտ զնել ընթերցուածոց, ոչ²⁰ կարաւա լինիք²¹ ուսանել ի մէնջ²², քանզի անսուտ է բանն Քրիստոսի, որ ասաց թէ՛ «Խնդրեցէք *և* գտչիք, բախեցէք *և* բացցի ձեզ²³»: Այլ վասն զի բազում ինչ ընդդէմ ասացաւ մեզ, այսինքն՝ զորդի սնուցանել, կանանց հոգ տանել: Սորին վասն շառնուն յանձն զայսպիսի աշխատութիւն²⁴: Վասն այսորիկ բիւր²⁵ շարիս բուսանին ի Գրոց տգիտութենէ: Սորին ազազաւ *և* բազմութեան հերձուածողաց

Աղբյուրներ

A=Մ 2692, 24ա—25բ:

B=Մ 2691, 9բ—10բ:

C=Մ 5561, 349բ—350ա:

D=Մ 3371, 11բ—12բ:

E=Մ 7431, 16բ—20բ:

H=Մ 1320, 10ա—11բ:

F=Մ 1208, 203ա—4բ:

1* Փիլիպ. Ա 7:

2* Մատթ. է 7:

ժանտախտն ծաղկեցաւ: Վասն այսորիկ եւ արհամարհելի իրք եղեն, սոյն-
 պէս²⁵ անազուտ շահք. զոր արինակ, որք ի լուսոյ զրկեալ են, ոչ կարեն
 ուղիղ գնալ, նոյնպէս²⁶. որք ոչ հայիցին ի ճառագայթս աստուածային Գրոց,
 հանապազ մեղանշեն, որք ի վտանգեալ խաւարի միշտ գնան²⁷: Բացցուր
 այսուհետեւ զաշս մեր առ պայծառութիւն առաքելական բանին, քանզի ի
 վերստին զարեգակն ծաւալեցաւ լեզու սորայ եւ առաւել քան զայսն ամե-
 նեսին անփոփեաց յինքն զվարդապետութեան²⁸ քան, զի որպէս առաւել քան
 զնոսա վաստակեաց: Սոյնպէս եւ զշնորհս Հոգւոյն առաւել քան զբազումս
 ձգեաց յինքն: Եւ զայս ոչ եթէ ի թղթոց նորա յամառիմ ցուցանել, այլ եւ
 ի Գործոց Առաքելոցն, զի ուր հրապարակախաւսութեան ժամանակ էր ցնա
 թողութիւն զամենայն²⁹: Վասն որոյ եւ Հերմես զոյ կարծիւր յանհաւատիցն
 վասն բանին³⁰ առաջնորդութեան³⁰. Եւ արդ, որովհետեւ³¹ մեր հանդերձեալ
 եմք մխել ի ճառս թղթոյս³² այսորիկ, կարեւոր համարեցաք ասել զժամա-
 նակն³³, յորժամ եւ այլ թուղթքն գրեցան³⁴: Ոչ որպէս ոմանք³⁵ կարծեն, թե
 սայ առաջ է քան զամենայն թուղթսն³⁶, այլ որ³⁶ միանգամայն³⁶ քան
 զնոսա, որք³⁶ ի Հոռոմայ գրեցան թուղթսն³⁷ այս յառաջ է, իսկ քան
 զայսն³⁸ կրտսեր, թէպէտ եւ ոչ քան զամենեսեան³⁹: Քանզի եւ Կորնթացիքն
 երկորեան³⁹, նախքան զսա առաքեցան⁴⁰: Եւ յայտ անտի է, զի մաւտ ի
 կատարածի թղթոյս⁴¹ ասէ. «Այժմ, ասէ, երթամ յԵրուսաղէմ պաշտել զսուր-
 բքսն, որպէս հաճոյ թուեցաւ մակեդոնացւոցն հաղորդութիւն առնել ընդ
 աղքատս սրբոցն, որ են յԵրուսաղէմ»⁴²: Եւ Կորնթացւոցն⁴¹ գրեալ ասէր.
 «Եթէ հաճոյ է նոցա երթալ ընդ իս, հանդերձին եւ երթիցեն»⁴³: Զայս վասն
 այնորիկ ասեր, որ զինչսն տալոց էին անդ, ուստի յայտ է, թէ վասն իր
 անդր երթալոցն առաքեաց առ⁴⁴: Կորնթացիսն, զի առանց իրիք մտածու-
 թեան ակն ունին երթալոյ նորա անդր: Իսկ Հոռոմայեցիքն, քանզի հաստա-
 տեալ էին այնուհետեւ, զայս ինքն իսկ վկայէ եւ նշանակէ, իսկ թէ չեա
 այնր թղթոյ է սայ: Իսկ Թեսաղոնիկեցւոցն թուի թէ յառաջ քան զԿորնթաց-
 ւոցն⁴² գրեաց, որով եւ յառաջ իսկ առ նոսա գրեալ առաքէր եւ վասն ողոր-
 մութեան բազում ճառս յուղեալ ասէ⁴². թէ՛ «Վասն եղբայրսիրութեան շու-
 նիմ ինչ պէտքս չղի առ ձեզ, զի դուք աստուածուսոյցք էք՝ առ ի զմիմեանս
 սիրելոյ»⁴⁵: Իսկ առ Կորնթացիսն եւ առաքեալ զայս ինքն իսկ յայտ առնէ
 ասելով. «Գիտես զյաւժարութիւնդ ձեր, որով պարծեցեալ էք վասն ձեր ի
 մէջ Մակեդոնացւոցն⁴², եթէ՛ Աքայեցիքն կազմեալ են ի հերոն հետէ եւ
 որ ի ձէնչ նախանձն է⁷»: Յորգորեաց զամենեսեան, որով եւ եցոյց իսկ եթէ
 յառաջագոյն իսկ ասացաւ վասն այսորիկ, ապա յայտ է, թէ կրտսեր, քան
 զայս թուղթս: Իսկ որ Հոռոմայն գրեցան, նախ քան զնոսա է այս թուղթս,
 վասն զի շեւ եւա էր երթալ նորա ի Հոռոմայեցւոց քաղաքն մինչ թուղթսն
 գրեաց: Եւ զայս յայտ առնէ ասելովն, թէ՛ «Տանկացեալ եմ տեսանել զձեզ,
 փոխեցից շնորհս ինչ հոգեւորս առ ի հաստատել զձեզ⁸»: Իսկ Փիլիպեցւոցն
 գրեալ ասէ. «Ողջոյն տան ձեզ սուրբք ամենայն, մանաւանդ, որ ի տանէ ի

3* Հմմտ. Գործք ԺԴ 11:

4* Հոռովմ. ԺԾ 26:

5* Ա Կորնթ. ԺԶ 4:

6* Ա Թեսաղ. Գ 9:

7* Բ Կորնթ. Թ 2:

8* Հոռովմ. Ա 11:

կայսերէն^{9*}»: Իսկ Եբրայեցւոցն նոյնպէս անտի իսկ գրեալ ասէ, եթէ՝ «Որք յԻտալիայն են, ողջոյն տուք նոցա ամենեցուն^{10*}»: Եւ առ Տիմոթէոս թուղթն՝ ի Հռովմայ, մինչդեռ ի կապանս կայր, ասքեաց: Եւ թուի ինձ վերջին քան զամենայն թուղթսն զոյ զսայ, եւ յայտ ասելոյ անտի է, եթէ՝ «Ես այսուհետեւ նուիրեալ եմ եւ ժամանակ դարձի իմոյ հասեալ կայ^{11*}»: Զի անդ կատրումն կենաց նորա^{12*} եղև. եւ այս ամենեցուն քաջ յայտնի է: Իսկ առ Փիլիմոն թուղթն վերջին եւ զսայ, քանզի ծերութեան իսկ գրեաց, որպէս եւ ինքն յայտ ասնէ ասելովն, եթէ՝ «Որպէս Պաւղոս ծերացեալ այժմ եւ կապեալ Յիսուսի Քրիստոսի^{12*}»^{14*}: Նոյնպէս եւ որ առ Կողոսացիսն. թուի ինձ յառաջ Փիլիմոնին քան զսայ, զոր եւ ի կատարածին դարձեալ յայտ ասնէ Կողոսացւոցն ասելով. «Տիւքիկոս զամենայն ինչ ցուցցէ ձեզ, զոր յղեցի հանդերձ Ոնեսիմաւ հաւատարիմ եղբարք»^{13*}: Ոնեսիմոս այն է, վասն որոյ թուղթ գրեց Պաւղոս, եւ շէր այլ ոք անուանակից նմա. եւ յայտ յԱրքիպոսէ է, զոր «գերեկիցն» ասէ ի թղթին եւ առ Փիլիմոն վասն աղաշանացն, զոր ի վերայ Ոնեսիմայ: Զսոյն Կողոսացւոցն ասաքեալ զարթուցանէ ասելովն, եթէ՝ «Ասացէք ցԱրքիպոս. զգոյշ լիք սպասաւորութեանդ, զոր ընկալար, զի զայդ կատարեսցես^{14*}»: Թուի թէ, որ առ Գաղատացիսն, երիցագոյն է քան զայս թուղթ: Իսկ ասպա թէ ի գիրսն այլ ինչ կարգ ունիցին, շեն ինչ զարմանք^{15*}. զի եւ^{15*}, երկուստսան մարդարէքն ոչ ըստ կարգի ժամանակացն են կարգեալ^{16*}, այլ յոյժ հեռի ի միմեանց եւ ըստ կարգի գրեցան^{17*}. որպէս Անգէոս եւ Զաքարիա եւ յեա Դանիէլի եւ Եզեկիէլի գրեցան, եւ այլք^{17*} բազումք՝ յեա Յունանու եւ Սոփոնիայ եւ այլոց ամենեցուն: Սակայն միաբանեալ ամենեցուն սոցա, որ այսչափ հեռի էին ի միմեանց ժամանակաւ^{18*}: Եւ արդ, մի ոք վայրապար ի քնին անկեալ աշխատիցի խնդրել ի ժամանակս թղթոյն, զի բազում եւ ոչ սակաւ տուրք ծախին առ ի խնդրելն զայս: Իսկ յորժամ տեսանիցես զՀռովմայեցւոցն յոյժ գիշանելով գրեալ, թէ՝ «Զտկարացնայն հաւատս ընկալարուք մի՛ խղճիւ^{13*}» այլաւքն հանդերձ: Իսկ Կողոսացւոցն ոչ նոյնպէս, այլ բազում համարձակութեամբ ասէ, եթէ՝ «Մեռարուք ընդ Քրիստոսի: Մի՛ իբրեւ կենդանիք երկրաւորք խտրանաւք: Եւ թէ՝ մի՛ մերձենար, մի՛ ճաշակէր, մի՛ հուպ լինէր^{13*}»: Ոչ այլ ինչ պատճառս զանազանութեանս այսմին, բայց միայն զժամանակն: Քանզի ի սկզբանն գիշանել պարտ է: Զսոյն եւ բժիշկ ատենն եւ վարդապետք: Վասն զի ոչ որ ի սկզբանն ողջութիւն հասեալ յանձն անուն խոնարհիլ բժշկին, սոյնպէս եւ ոչ վարդապետն յանձին ունի, որք ի սկզբանն ուսեալ են: Եւ դարձեալ ի նմին կայցեն վերստին զնոյն ուսանելոյ զսաստն նմին նման ոչ դնեն, այլ՝ եւս առաւելագոյն: Զսոյն եւ երանելիս այս ամենայն ուրէք ասնէք Կորնթացւոցն եւ Գաղատացւոցն: Եւ զսոսա զովէր, թէ՝ Դուք լի էք ամենայն բարութեամբ, կարող էք եւ զայդս ուսուցանել^{17*}»^{19*}: Իսկ եթէ^{20*} վասն էր գրէ զթուղթսն, որ ինք^{20*}

9* Փիլիպ. Դ 23:

10* Եբր. ԺԳ 24:

11* Բ Տիմոթ. Դ 6:

12* Փիլիմոն 9:

13* Կողոս. Դ 9:

14* Կողոս. Դ 17:

15* Հռովմ. ԺԳ 1, 2:

16* Հմմտ Կողոս. Դ 20—22:

Հմմտ 17* Հռովմ. ԺԵ 14:

երթայոց էր. «Վասն սիրոյն և շնորհին, ասէ, Աստուծոյ, որ տուա ինձ առ ի լինել սպասաւոր Յիսուսի Քրիստոսի^{18*}»: Եւ դարձեալ, եթէ՛ «Պարտաւոր եմ ըստ իմ յաւժարութեանս եւ ձեզ, որ ի Հոռոմզ էք, աւետարանել^{19*}»⁴⁹: Քանզի այսպիսին էր սուրբ հոգին⁵⁰ Պաղոսի. զի զամենայն տիեզերս բնդունէր ի միտս⁵¹ և յինքեան կրէր զամենեսեան՝ ազգակցութիւն մեծ զՔրիստոսի համարելով⁵²: Որպէս թէ իւր իսկ ծնեալ, այնպէս սիրէր զամենեսեան⁵³: Եւ զամենեսեան որպէս հայր զորդի սիրէր, եւ⁵⁴ առաւել քան զնոսա զորով սիրոյ և ջերմագոյն^{54a} ցուցանէ զցանկութիւն⁵⁵, և զայն մանաւանդ է տեսանել առ Պաղոսի անձինն⁵⁶: Որպէս թոչուն ինչ նեղեալ ի սիրոյ ոչ ուրէք առնու զկայ և հանգիստ մինչև հասցէ առ նորա փետուրսն, սոյնպէս և սուրբս այս հասանէ առ նոսա ի ձեռն թղթոյ⁵⁷:

ՏԱՐԸՆԹԵՐՅՈՒՄՆԵՐ

Խ ա Ր ա զ ի Ր

ABCHF Յովաննու (F Յոհաննու) Ոսկերեքանի պատճառ թղթոյն Հոռոմայ (ABF Հոռոմայ): E Տեանն Յովհաննու Ոսկերեքանի Կոստանդինուպոլսի եպիսկոպոսի պատճառ և մեկնութիւն Հոռոմայեցոց թղթոյն Պաղոսի առաւելոյ: Խարագիրն ըստ՝ Անթիլիաս, ձև. № 26, Բ. 4ր) Ա. վրդ. Դանիելյան, Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան, Անթիլիաս-Լիբանան, 1984, էջ 185:

Բ Ե ա զ ի Ր

1 EHF ընթեանյով: 2 ABF թղթոց: H թղթոյ: 2ա F երանելոյն: 3 C գոր: 4 ABF և և: 5 ABF չիք՝ խնդամ և: 6 CDEH եզեաց: 7 ABF դուարճանամ: 8 CE յաւժարութիւն: 9 CDEH որաի: 9ա F փափարճամբ: 10 CDEH գիմոյ: 10ա F մերձենայ: 10բ F ամենեքին: 11 CDEH ազիտանան: 12 D մինչ: 13 ABF զթղթոց: 13ա ABF ոչ գիտեն: 13բ D այն: 14 E այլ փասն զի: 15 AB թուիմբ: 15ա AB չիք՝ ոչ: 16 AB չիք՝ եւ: 17 AB երազութեան: F երազանատութեան: 17ա F չիք և: 18 AB հանապազորդ: 19 CDE շնչէ այրն փխ հնչոյ առնն: 19ա F երանելիս: 20 CE չիք՝ ի լսելիս մեր... Աւետարանին: 21 ABHF էք կարուա փխ կարուա լինիք: 22 ABF չիք՝ ի մէնջ: E ի մէնջ ուսանել: 23 ABF չիք՝ ձեզ: 24 CE չիք՝ Այլ փասն զի բազում... աշխատութիւն: 25 CDF վասն որոյ աղաչեմ եւ փոխանակ անեմ զանեա յորժամ զայլոց լսիցէք զրանն, զարթիջիք (CD շար. չիք) և անշափ խնամ տարջիք այլմ փութով առ ի լսել, որպէս ընչից ժողովելոյ, թէ անպատեհ է այսպիսի ինչ պահանջել ի ձեռն, սակայն զոնկ այսչափ սեր ցուցէք առ մեզ (հատվածս F-ի լուսանցում) փխ աշխատութիւն: Վասն այսորիկ: CDH գի փխ Վասն այսորիկ: E որոյ փխ այսորիկ: 26 ABF սոյնպէս: 27 C չիք՝ որք ի ...զնան: 28 E զվարդապետութեանն: 29 C բան բանին: 30 ABDF չիք՝ Բացցուք այսուհետեւ զաշո մեր... առաջնորդութեան (հատվածս F-ի ստորին լուսանցում. Մեր բացցուք...): Սրանով C-ում (350ա) Պատմառի շարադրանքն քնդհատվում է և սկսվում է «Այլ պատճառ առաքելական թղթոցն» խորագրով մեկ այլ միավոր «Յաղագս թղթոց առաքելոցն այսպէս իմանալի է...» սկսվածքով: 31 E մեր որովհետեւ: 32 E թղթիս: 33 E զժամանակս ասել: 34 E յորում գրեցաւ: 34ա ABCDEH թուղթն: 35 E ոյմանբ: 36 AB եթէ յառաջ բան զամենեսեան է թուղթս այս փխ թղ սայ... թուղթսն: 36ա E չիք՝ որ: 36բ ABF մի անգամ փխ միանգամայն ...որք: 37 ABF թուղթքն: 38 E զայսն: 39 E զամենեսին: 39ա E կորնթացիս երկորինն յառաջ բան դսա: 40 E չիք՝ նախքան զսա առաքեցան: 41 ABF թղթիս: 41ա ABCDEHF չիք՝ առ (F առ-ը տողամիջում): 42 A չիք՝ թուի թէ յառաջ... զկորնթաց-

18* Հոռովմ. ԺԾ 16:

19* Հոռովմ. Ա 15:

ւոցն: F զկորնթացոցն. 42ա F առէր: 42բ ABD շիր՝ Գիտեա գլաւթարութիւնդ ձեր... Մակեդոնացւոցն: 43 A որ փխ նորա: 44 E-ի լուսնցում. «Եւս» (=Եւսեբիոս), 37—45 D շիր՝ այլ որ միանգամայն քան զնոսա, որք ի նոսա գրեցան թուղթսն... շեն ինչ գարմանք: 45ա D այլ որպէս փխ զի եւ: 46 D եղեալ փխ կարգեալ: 47 E գրեցան: 41ա—48E Ուտի յայտ է, թէ յառաջ քան զԿորնթացւոցն Թեսաղոնիկեցւոցն է առաջին քան զամենայն: Զի յառաջնում նուազի քարոզութեանն, յորժամ զնաց Պաւղոս յԱթենա, լուսա գհալածանս թեսաղոնիկեցւոցն: Փութացաւ գրել առ նոսա զԱռաջին թուղթն, որով միտքարէ զնոսա վասն բազում հալածանացն, եւ որք ի նոցանէ հանգուցեալք էին ոմանք: Եւ զարձեալ ի նոյն քաղաքէ գրեաց զթուղթն երկրորդ: Եւ ապա Փիլիպպեա զԿորնթացւոցն զԱռաջին եւ զերկրորդն [...] առ երկոցունց թղթոցն ինքն իսկ ցուցանէ, թէ՛ վասն այն փութով գրեցի, զի մի յառաւել տրտմութենէն բնկղմեսցի «արտասահմանեալն»: Եւ վասն Թեսաղոնիկեցւոցն նոյնպէս ինքն հաստատէ, թէ սայ յառաջ է քան զայլսն ամենայն, զի գրէ առ նոսա, թէ՛ «Վասն եղբայրսիրութեան չէ ինչ պիտոյ գրել առ ձեզ, զի դուք ինքնին աստուած-ուսոյցք էք առ ի զմիմեանս սիրելոյ»: Եւ շնէ զայդ որ նոցա արինակ, այդ վկայէ, թէ անձամբ յառաջագոյն նպաստէին եղեալ յեղբայրսիրութեանն մատակարարութիւն: Իսկ Կորնթացւոցն զսոսա արինակ զննելով ասէ, թէ՛ «Գիտեմ գլաւթարութիւնդ ձեր, որով պարծեցեալ էք, վասն ձեր ի մէջ Մակեդոնացւոցն որ են Թեսաղոնիկեցիք, եթէ Աքայեցիք, որ են Կորնթացիք, ի հերուն հեռէ պատրաստ են: Եւ ձեր նախանձն բազում յորդորեաց, որով այսու ամենայնիւ երեւի, թէ կրտսեր է քան զայս թուղթս: Իսկ որ ի Հռովմայն գրեցան վեց թուղթքն քան զՀռովմացւոցն կրտսեր են: Զի շեւ եւս էր տեսեալ նորա զՀռովմայեցիսն մինչ ի Կորնթոսէ զթուղթն բրեաց առ նոսա: Եւ զայս յայտ առնէ ասելովն, թէ՛ «Յանկացեալ եմ տեսանել ձեզ, զի փոխեցից ի ձեզ շնորհս ինչ հոգեւորս»: Եւ զարձեալ ասէ, թէ՛ «Բազում անգամ յաւժարեցայ շալ առ ձեզ, եւ արգելայ մինչեւ ցայժմ»: Ուտի յայտ է, թէ փոխանակ իւր երթալոյն զթուղթս զայս գրէր առ նոսա, զի թէպէտ նորա ի Բանարայ յառաջագոյն աշակերտեալ էին, եւ Պետրոս քարոզեալ էր անդ: Մակայն նորա բազում խնդիր ունէին զայրն տեսանելոյ, յանդի հռչակեալ էր անուն նորա ընդ ոյորտս տիեզերաց, եւ զարէն ճառագայթից արեգական փայլեցուցանէր զլուսաւոր քարոզութեամբ...: Եւ զկնի թղթոյս գրելոյ երթալ ի Հռովմ: Եւ ի Հռովմայ գրեաց զվեց թուղթսն: Եւ նախքան զերթալն ի Հռովմ շրջեալ ընդ Մակեդոնիայ եւ անցեալ ընդ Ասիա եւ ի Լաոդիկէ Մակեդոնացւոցն գրեաց զԱռաջին թուղթն Տիմոթէի: Այսորիկ են նախքան զմտաննին նորա ի Հռովմ ի կապանս: Եւ անտի գրեցաւ նախ Գաղատացւոցն, եւ ապա՝ Եփեսացւոցն, եւ ապա՝ Փիլիմոնիին, եւ ապա Կողոսացւոցն յառաջ գրեալ քան զփիլիպպեցւոցն. զի յորժամ քարոզեաց Եպափրաս ի Կողոսիա, եկն ի Փիլիպպէ, զի եւ ինքն անտի էր: Վասն զի սուտ առաքեալքն մտեալ ի Կողոսիայ պատրեցին զաշակերտեալսն եւ հալածեցին Եպափրաս: Եւ նորա առեալ պարգեա ի Փիլիպպեցւոցն տարաւ առ Պաւղոս ի Հռովմ: Եւ նորա փութով գրեալ զթուղթ Կողոսացւոցն: Եւ Եպափրաս կացեալ առ Պաւղոսի հիւանդացաւ, եւ առողջացաւ: Եւ ապա գրեաց զթուղթն Փիլիպպեցւոց ի Հռովմ մինչ ի կապանսն էր: Վասն որոյ ասէր, թէ՛ «Ողջոյն տան ձեզ սուրբք ամենայն, մանաւանդ, որ ի տանէս կայսերէն»: Եւ Երբայեցւոցն նոյնպէս անտի գրեցաւ, որով ասէր, թէ՛ «Ողջոյն տան ձեզ, որ ի կողմանս Իտաղացւոցն են»: Իսկ ոմանք ասեն, եթէ ի Փոսիպիա քաղաքէ, որ կռչի Իտաղիա, անտի գրեալ է զթուղթն Երբայեցւոց, զոր եւ զՏիտոսին ասեն ի սահմանսն յայնոսիկ գրեալ: Իսկ որ առ Տիմոթէոս Երկրորդ թուղթն է, եւ զայն ի Հռովմ, մինչ ի կապանսն էր գրեաց: Եւ այս թուղթս է վերջին է քան զամենայն: Եւ յայտ ասացելոց անտի է, եթէ՛ «Ես այսուհետեւ նուիրեալ եմ, եւ ժամանակ զարձի իմոյ հասեալ է»: Եւ զի անդ կատարումն նորա եղև, խնդրէր տեսանել զսիրելի աշակերտն: Այս ամենեցունք աջահայտ է: Եւ Փիլիմոնիին երիցագոյն քան զԿողոսացւոցն է՝ ի ձերութեան, որպէս եւ ասէր ի գրելն, թէ՛ «Պաւղոս ձերացեալ արդ եւ կապեալ Յիսուսի Քրիստոսի»: Եւ զի քան զԿողոսացւոցն երիցագոյն է ինքն իսկ ցուց (19ա)անէ ի թղթին, թէ՛ «Յղեցի զՏիմոթիկոս Ոնեսիմաւ հաւատարիմ եւ սիրելի եղբարբ»: Եւ Ոնեսիմոս այս այն է, որ զթուղթն տարաւ առ Փիլիմոն: Իսկ ապա եթէ ի գիրս այդ ինչ կարգ ունիցի, չէ ինչ զարմանք, վասն զի եւ երկոտասան մարզարէքն ոչ բոտ կարգի ժամանակաց իւրեանց կարգեցան, այլ յոյժ հեռի ի միմեանց, եւ բոտ գրոց կարգի եղան. զի բազումք ի մարզարէիցն յետ Յունանու եւ Սոփոնիա գրեցան, սակայն միաբան բոտ գրոց կարգի այդպէս եղան: Փխ. Եւ Կորնթացւոցն գրեալ ասէր. «Եթէ հաճոյ է նոցա երթալ ընդ իս... հեռի էին ի միմեանց ժամանակաւ: 48—49 ABDHF շիր՝ Եւ արդ, մի որ վայրապար ի ճինն անկեալ աշխատիցի... եւ զայդս ուսուցանել»: 49ա F շիր՝ եթէ: 49—49ա E-ում շարունակուրջունը այլ բնագիր՝ Եւ զի չէին այնպիսիք: Վասն այնորիկ կրկնակի յոր-

զորի զնոսա ի յաւարութիւն... պարտաւոր եմ ըստ իմ յաւարութիւն եւ ձեզ փխ. Իսկ եթէ վասն էր որէ զթողթան... որ ի Հոսոմզ էր աւետարանել: 49ր Բ ինքն: 50 ABDH անձն փխ. հոգին: 51 AB գիրկն արկեալ զամենեքումք շրջապատեալ (շրջապարեալ) ունէր փխ. զի զամենայն... ի միտս: 52 E եւ յինքն բերէր զամենեսին փխ. եւ յինքն կրէր... զՔրիստոսի համարելով: 53 ABDH շի՛ Բրազն թէ իւր իսկ ...զամենեսեան: 54 D մանաւանդ փխ. եւ 54ա Բ չի՛ր՝ շերմագոյն: 55 DF գոյովասիրութիւն ցուցանելով, (Բ գորով սիրո ցուցանելով) քանզի այսպէս (Բ այնպէս) էր Հոգոյն (Բ հոգոյն) շնորհ յաղթութեան մարմնաւոր սիրոյ եւ շերմագոյն ցուցանէ զցանկութիւն եւ զայս (Բ զայն) մանաւանդ. փխ. գորով սիրոյ... զցանկութիւն: 53—55 E մանաւանդ քան զամենայն հայր զթա՛մ եւս մեծագոյն ցուցանէր զիւր սիրական գոթն փխ. եւ զամենեսեան որպէս հայր... ցուցանէ զցանկութիւն: 56E շի՛ր՝ եւ շերմագոյն ցուցանէ... Պաւղոսի անձինն: 56ա Բ անձինն, այսինքն՝ զճշմարտութիւն, որ յինքն բնակեալ էր ստուգութեամբ փխ. Որպէս թաշուն... ի ձեռն թղթոյս: 56—57 ABDHF շի՛ր՝ Որպէս թաշուն ինչ նեղեալ... ի ձեռն թղթոյս:

Բ

ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՈՍԿԵՐԵԲՅԱՆ ԱՍՍՏԵԱԿ ՊԱՏՃԱԿԻ ՀՈՄԻԼՄԱՅԵՑԻՈՅ ԹՂԹՈՅՆ ՊԱՒԸՈՍԻ ԱՌԱՔԵԼՈՅՆ

Բազումք¹ հաւատացին ի Քրիստոս ի հրէից եւ ի հեթանոսաց, եւ էր աղմուկ ի մէջ նոցա՝ ոչ վասն նախանձու բարեպաշտութեան, այլ² վասն նախազահութեան հակառակէին: Կարծէին, որք ի հրէիցն էին², առաջին գոյ ասէին ցհեթանոսսն. մեր են Աբրահամ եւ մարգարէքն, մանաւանդ ինքն՝ Քրիստոս ըստ մարմնոյ, սկզբնաւորագոյն³ է մեր բարեպաշտութիւնս, պատուականագոյն եմք մեք քան զձեզ, զի դուք զարդիս ունիք եւ մերս՝ հին: Իսկ, որք ի հեթանոսացն էին, ասէին. ոչ վայել է ուրացողաց զՔրիստոս եւ խաշողաց նախապատիւ լինել քան զմեզ: Յիրաւի ուրեմն. մեք ողորմութիւն գտաք առ ձերով ապստամբութեամբ⁴: Զայսպիսի իրս տեսեալ Պաւղոսի՝ սաստէ երկոցունց կողմանցն, զի մի շարն տարածիցի, զինքն⁴ ի մէջ բերեալ, առնէ խաղաղութիւն՝ ոչ զմինն ի սպառ ստելով եւ զմինն՝ ամենեւին արդարացուցանելով, զի զիւրընկալ⁵ արասցէ զխորհրդակցութիւն հրէից եւ հեթանոսաց, զի հրէայքն ՚՚ շհամարէին արժանի զհեթանոսսն⁷: Զաղէին դարձեալ եւ⁸ հեթանոսքն զհրէայսն՝ ի հաւատսն⁹ պանծալով¹⁰: Ուստի եւ առաքեալն եւս բամբասեալ¹¹ նախ զհեթանոսսն. եթէ ոչ առ ազիտութեան մեղան, զի գիտէին զչար եւ զբարի¹², նոյն ինքն եւ¹² զԱբարիչն արարածոց աստի¹³: Ուստի եւ յայտ է ի դատելոյ զընկերն «Զանձն քո, ասէ, դատապարտէս, որ դատիս զընկերն, զի դու զնոյն գործես¹⁴»: Եւ զի ոչ ազիտու-

Ա Ղ Ր Յ Ո Ւ Ե Ն Ե ր

- A=Մ 5561, 355ա—358բ:
- B=Մ 4139, 411ա—412ա:
- C=Մ 2692, 18ա—19ա:
- D=Մ 2691, 3ա—4ա:
- E=Մ 3371, 10բ—11բ:
- F=Մ 1320, 1ա—2ա:
- G=Մ 6120, 164ա—168բ:
- H=Մ 7431, 4ա—6ա:
- H₁=Մ 7431, 20բ—21ա:
- K=Մ 1138, 307բ—308բ:
- L=Մ 1208, 196բ—7բ:

1* Հոսովմ. Բ 1:

թեամբ մեղան, յիրաւի եւ պատժելոց են¹⁵, թէպէտ եւ ոչ աստ, սակայն գալոց են պատիժս: Եւ իբրեւ յանդիմանեաց զհեթանոսսն, ընդ նմին եցոյց, թէ եւ պատուելոց են թէպէտ եւ ոչ աստ¹⁶. այսու աւելորդ եցոյց զուրէնսն եւ¹⁷ զթլիատութիւնն¹⁸: Եւ այսպէս համարձակութեամբ, առանց իրիք կարծեաց զուզապատիւ եցոյց ընդ հրէայսն զհեթանոսն եւ թէ միապէս պատժին եւ պատուին զի հեթանոսքն, որ զուրէնս ոչ գիտէին¹⁹, բնութեամբ զուրինացն գործէին²⁰: Եւ այն է սքանչելիք, զի առանց արինաց զամենայն գործս արինացն կատարեցին: Վասն որոյ ասէ. «Բարկութիւն ի վերայ ամենայնի, որ գործէ զչար. նախ՝ հրէին ու ասպա՝ հեթանոսին: Եւ²¹ փառք եւ պատիւ եւ խաղաղութիւն գործողաց բարի. հրէի եւ հեթանոսի^{2*}»: Իսկ եթէ յառաջ քան զշնորհսն այսպէս, որչափ եւս²² զկնի շնոհացս հաւատովքն ի թիւ ի համար անկանիցին²³, զի իւրաքանչիւր կողմանքն հաւատոց^{23a} կարատացան, զի ամենեքին մեղան եւ ոչ կարացին գործովք²⁴ արդարանալ, շնորհացն կարատացան: Ուստի եւ ասէ. «Համարիմք հաւատովք արդարանալ մարշոյ առանց գործոց արինաց^{3*}»²⁴: Եւ զի հրէայքն ընդ այս դժկամակ լինէին²⁵, յորժամ լսէին, թէ ամենայն մարդ ի հաւատոց արդարանայ, եւ գույթակղէին²⁶, թէ զանթլիատսն նմին արդարութեան արժանացոյց, որոյ ազապա եւ²⁷ ասէ, թէ Հրէի՞ց միայն իցէ Աստուած եւ հեթանոսաց՝ ոչ. այո, եւ հեթանոսաց, զի ծաղր առնէին, յորժամ լսէին, թէ հաւատքն զամենայն մեղս թողու, վասն որոյ եւ զԱբրահամ ի մէջ բերէ, յոր հրէայքն պարծէին²⁸: Պաշտոնս եցոյց, եթէ նա²⁹ ոչ թլիատութեամբ, այլ հաւատովք արդարացաւ ի պարծանս հաւատացելոց. զի որ գործովք եւ հաւատովք³⁰ արդարանան շինին զկարի³¹ զարմանք: Իսկ որ ուղղութիւնս ոչ ունիցին եւ, ի հաւատսն միայն ապաւինեալ, արդարանան, այն են մեծ սքանչելիք, որով եւ զուրութիւն հաւատոցն երեւի ամենեցուն³²: Դարձեալ նախազահութեամբ նահապետացըն³³ ցոփամտէին³⁴ հրէայքն: Նուաճէ³⁵ զնոսա, ասելով. «Ոչ ամենեքեան, որ Իսրայէլէ են, նոքա իսրայէլացիք իցեն³⁶, զի թէ ազգն առնէր զբարեպաշտութիւն³⁷, պարտ³⁸ էր եւ Իսմայէլի նախապատիւ լինել³⁹ քան զԻսահակ, զի երէց էր եւ որդի Աբրահամու: Վասն որոյ ի վերայ ածէ զմեկնութիւն⁴⁰, եթէ⁴¹ «Ոչ որ^{41a} որդիք մարմնոյն են, են որդիք Աստուծոյ, այլ որդիք աւետեացն համարին ի զաւակ»: Բայց զոյր հրէիցն եւ ընդդիմանալ բանին, եթէ Իսմայէլ յիրաւի խոտեցաւ, զի յաղախնոյն էր, եւ Իսահակ ընտրեցաւ⁴², զի յազատէն⁴³ էր: Լուծանէ եւ զայս յասելովն. «Ի Հոսեփկայ⁴⁴ ի միոշէ անկողնոյ⁴⁵ Իսահակայ հաւր մերոյ: Եւ այն մինչ շեւ ծնեալ էին, եւ ոչ բարի ինչ կամ շար գործեալ⁴⁶». ոմն խոտեցաւ եւ ոմն ընտրեցաւ «ոչ ի գործոց, այլ՝ ի կոշողէն, զի ասաց. Երէցն կրտսերոյն ծառայեսցէ, քանզի զՅակոբ սիրեցի եւ զԾսաւ ատեցի⁴⁷»: Արդ, զի՞ բերէս զբնութիւնն⁴⁸ ի մէջ. զինչ ազտեաց Ծսաւայ. ո՞չ թոռն էր Աբրահամու եւ որդի Իսահակայ: Բայց յորժամ բարքն շար էին ոչինչ ազտեցաւ: Իսկ որք⁴⁷ ի հեթանոսաց⁴⁸ էին, պարծէին առ իսրայէլացո՞վքն⁴⁹, եթէ աստուածամարտք եղնն նոքա, եւ մերժեցան, իսկ մեր կոշեցաք եւ սրբեցաք եւ պատուեցաք⁵⁰: Դարձեալ ցածուցանէ եւ

2* Հոովմ. Բ 9—10.

3* Հոովմ. Գ 28.

4* Հոովմ. Բ 10—11.

5* Հոովմ. Բ 12—13.

զհեթանոսն. «Դու, ասէ, որ վայրենի ձիթենի էիր, եկիր պատուաստեցար յընտանի ձիթենուց^{6*}»⁵¹: Եւ դարձեալ, թէ՛ «Աստուած ի բուն ոստն ոչ խնայեաց, զուցէ եւ ի քեզ ոչ խնայեացէ^{7*}»⁵²: Պարտ էր⁵³ քեզ երկնչիլ յանյաւատութենէն եւ յաւատովքն ոչ հպարտանալ. այսպէս զհրէայն ըմբերանէ եւ զհեթանոսն խոնարհեցուցանէ եւ ցածուցանէ զհակառակութիւնն⁵⁴:

Տ Ա Ր Ը Ն Թ Ե Ր Տ Ո Ւ Մ Ն Ե Ր

Խ Ո Ր Ա Ղ Ի Ր

AG Պատճառ թղթոյն որ առ Հոովմայեցին: B Պատճառ Հոովմայեցոց թղթոյն Պաղոսի առաքելոյն: H չիք՝ (պատուած): H₁ Յոհաննու Ոսկերիքանի ասացեալ ի Հոովմ: CD Պատճառ թղթոյն Հոովմայեցոց Պաղոսի առաքելոյ: F Պատճառ թղթոյն Հոովմայեցոց: L, Անթիլիաս ձեռ. N 26, Բ. 4ա Պատճառ թղթոյն Հոովմայեցոց (Ա. Գանիկյան. Մայր ցուցակ..., էջ 185):

Բ Ե Ա Ղ Ի Ր

1—28 H₁ եւ զպատճառս հակառակութեանցն բառնայ լուսաւոր վարդապետութեամբն Վասն զի հակառակութիւն էր առ միմեանս հաւատացելոց հրէից եւ հեթանոսաց. զի հրէայրն մեծաբանէին ոչ նախանձու ինչ, այլ՝ վասն արինացն տուչութեան, զի կամէին հրէայրն զառաջին աշտինան առնուլ գահերիցութեան վասն հրէիցն պարծանաց եւ զարեւան Աստուծոյ նախ ունելոյ, եւ վասն աւետեացն, որ առ նոսա, որով եւ Քրիստոս ըստ մարմնոյ նոցա եւ ոչ՝ հեթանոսաց: Վասն այսր ամենայնի կամէին նորա առաջին լինել: Իսկ որք ի հեթանոսացն բնդղէմ այսոցիկ հակառակէին ասելովն. Դուք հանապազ հետողք Հոգւոյն Սրբոյ եւ արհամարհողք արինացն Մովսէսի եւ արեւնապարտք մարդարէիցն եւ Քրիստոսի եւս հակառակ գտայք, եւ խաչեցիր, եւ զառաքելայն զան հարեալ, մերժեցէք եւ տարազիրք եղէք յախտից աւետեացն: Իսկ մեր բնկալեալ զաւետիս հաւատոյ, ոչ ստունգանեմք նման ձեզ, այլ ի նմին ճշմարտութիւնն հաստատուն եւ անշարժ մնամք: Եւ վերջացեալ յանդրանկութենէ զուր եւ մեր հաւատովք որդիք Արրահամու եւ առաջինք: Եւ զայս մեզ պարզելին տուողն ցուցանէ, թէ՛ «Եղիցին առաջինք յեփինք եւ յեփինք առաջինք»: Եւ արդ, թուղթս այս հասարակաց է հրէից եւ հեթանոսաց միճարանութեան, զոր եւ երանելիս այս իրբեւ զհամողիչ ի մէջ անցեալ ըստ անհանգստութեան յիրոյ, զոր բնկալաւ ի Հոգւոյն, ելից զթերութիւն նոցա: Եւ զրեաց նա յիսկըզբան բանիս վասն առաջին զայստեան Բանին, որ եղև ի զաւակէ Գաթի ըստ մարմնոյ: Եւ եցոյց զնա արագ <արագ> Որդի Աստուծոյ ի զարութեանցն եւ ի Հոգւոյն Սրբոյ եւ ի յարութենէն: Եւ զի կարծէին հրէայրն աւելի ինչ անել ի հաւատս քան զհեթանոսն, հաստատէ զայս ի հաւատոցն Արրահամու, եւ ցուցանէ, թէ Արրահամ, որ զաւետիսն բնկալաւ, ի հաւատոց արդարացաւ եւ ոչ զորժովք արինացն կամ թլիփատութեամբ: Ուտի յայտ է, թէ չէ ինչ աւելի հրէին քան զհեթանոսին: Զի ոմանք ի նոցանէ բնութեամբ զարինացն զործէին, որպէս ի ձեռն նոցա բարեաց սպասաւոր լինելոց, ըմբերանէ զնոսա ասելով, թէ՛ ոչ որ յայտնի հրէայն եւ ոչ որ մարմնով թլիփատեալն, այլ՝ որ ի ծածուկ կատարիչն է սահմանի արինացն: Զի ոչ լսելիք արինացն արդարանան, այլ՝ առնելիք, որոյ թլիփատութիւնն սրտի հոգւով եւ ոչ զրով, որոյ զովութիւնն ոչ ի մարդկանէ, այլ՝ յԱստուծոյ: Պատուհասէ եւ զայնոսիկ, որք զճշմարտութիւնն Աստուծոյ անիրաւութեամբ ունին, որք եւ յարաբաժոցս մշտակայութենէ ծանեան զԱստուած: Եւ ոչ իրբեւ զԱստուած փառաւորեցին, այլ նանրացան ի խորհուրդս իրեանց եւ ամբողջութեամբ սրտի իրեանց զբնական պետսն դարձուցեալ յանրականս՝ անարգելով զմարմինս իրեանց՝ յինքեանս մատենալք եղևն ի միտս անարգութեան զործել զանարժանսն: Սաստէ եւ զատաւորացն, որք մեղապալտսն պատուհասեն զատաստանին, ասէ, արինաւր եւ անձամբ զնոյն զործեն: Գանձէին անձանց զանհրաժեշտ պատուհաս իրաւանցն Աստուծոյ: Յանդիմանեաց նա զհրէայն յայնմիկ, թէ՛ դատիս զշնացողն եւ զու շնաս, եցոյց եւ զնոսա զիտութեամբն յանցաւոր արինացն Շար., լուսանցային «Եփր» (= Եփրեմ) նշումով, այլ բնագիր՝ Արդարացոյց զնոսա զստուգութիւնն... փխ. Բազումք հաւատացին ի Քրիստոս...

6* Հոովմ. ԺԱ 17:

7* Հոովմ. ԺԱ 21:

վասն որոյ եւ զԱրրահամ ի մէջ բերել, յոր հրէայքն պարծէին: 1—20 Յորունք ոմանք ի հրէիցն եղևն հաւատացեալք ի Քրիստոս, բազումք եւ հեթանոսաց հաւատացին: Եւ էր կախ ի մէջ երկոցունց յազազս նախագահութեան, քանզի կամէին հեթանոսք առաջին լինել: Եւ յայնպէս եւ հրէայքն յառաջ բերէին զհայրենի բարեառմութիւն. մեր Արրահամ, Սահակ, Յակոբ, մարգարէքն, Քրիստոս: Իսկ հեթանոսաց զասն առէին, ոչ վայել է որացողաց զՔրիստոս առաջին լինել եւ զհայն կանգնեցին եւ վասն այնորիկ ի բաց անկան եւ կոչեցան հեթանոսք: Ապա տեսեալ առաքելոցն զխառնութիւն ի Հոռմ, քանզի չէր զնացեալ նմա անդր զմտաւածէր, թէ շարիս զեղու ի քաղաքին, երկեաւ, թէ զուցէ տաքածիցի ընդ ամենայն երկիր ի մէջ եղևալ զինքն, առնէ խաղաղութիւն՝ երկոցունց կողմանացն սաստելով: Եւ քանզի շամարէին հրէայքն զհեթանոսս ի համար մուծանել ընդ ինքեանս եւ երկրորդ անգամ, զի ծաղր առնէին, յորժամ լսէին, թէ հաւատքն չին չեն զմեզս: Եւ վասն այնորիկ նախ բամբասեաց զհեթանոսս, եւ եցոյց, եթէ ոչ առ աղիտութեան մեղանչեն, քանզի զխառնութիւն Աստուծոյ յայտնի է ի նոսա, առէ, եւ յայտ յայնմանէ է, որով զայլսն դատէին, քանզի՝ արով դատես զ[բ]նկերն, զանձն քո դատապարտես: Եւ թէպէտ աստ ոչ տան պատիծս, այլ՝ տալոց են: Եւ յորժամ եցոյց, եթէ տանջելոց է հեթանոսս ի նմին իրաց ցոյց թէ եւ պատուելոց է: Եւ այսու աւելորդ եցոյց զարեւնան եւ զքիփատութիւն եւ եցոյց թէ երկու կողմանքն հաւատոցն կարաւտաց[ա]յն, զի երկուքն մեղան: Փխ. Բազումք հաւատացին ի Քրիստոս... բնութեամբ զաւրինացն զործէին: 2 ՇԵ շիր՝ վասն նախանձու... այլ 2ա D շիր՝ էին: 3 H սկիզբնաւորագոյն (ի-ն ջնջւած) 4 H աղաւամբութեամբ: 4ա ABCD զի ինքն է: 5 CDL ամենայնիւ: 6 A զիւրբնկալց: 7 G զհեթանոսս: 8 A շիր՝ եւ: 9 CD հաւատս: 10 A պանծանալով: 11—12 E թէ ոչ առ աղիտութեան մեղան, զի զիակին, զի նախ բամբասեաց զհեթանոսաց, զի զիակին զշարն եւ զբարին փխ բամբասեաց նախ զնախնոսս ն... եւ զբարի: 12ա E ինքն իսկ: 13 ACD շիր՝ առախ: 14 D շիր՝ Աւստի եւ յայտ է ի դատելոյ... զնոյն զործես: 15 E յայտնի եւ դատելոց են փխ յիրախ եւ պատմելոց են: 16 ACD շիր՝ թէպէտ...աստ: 17 G 165ար այլ բնագիր է՝ յանձին իւրում ըստ նմանութեան հրեշտակաց... եւ մերկացեր ի հայրենի փառացն, որ...: 18 A շիր՝ եւ զքիփատութիւն: BCDEG զքիփատութիւն: 19 CDEF ունին: 20 CDF զործիցեն: E զործեցին: 21 H շիր՝ եւ: 22 D շիր՝ եւս: 23 G արկանիցին: 23ա E անկցին զի երկուքնն հաւատոց փխ անկանիցին... հաւատոց: 24 F զործաւք: 24ա E շիր՝ զի ամենեքին մեղան... զործոց աւրինաց: 25 E Եւ զի ծաղր առնէին հրէայքն փխ եւ զի հրէայքն... լինէին: 26 F գայթաղէին: 27 ABCDEG շիր՝ եւ: 28 A պանծային: 29 E շիր՝ Պաւղոս... նա: 30 F հաւատաւք: 31 AD շիր՝ կարի: 32 E շիր՝ Իսկ որ ուղղութիւնս... երեւի ամենեցուն: 33 E նահապետացն, որ առաջինք էինք: 34 AH ցոփամիտ էին: 35 BD նուանէին: 36 BG են փխ իցեն: 37 G պաշտութիւն: 38 G 167ար այլ բնագիր՝ ի ըստ աւետեացն Աստուծոյ ի ձեան մարգարէիցն... թէ պահեալ էին զպատուիրանս նորին ի...: 39 E զու փխ լինել: 40 F զմեկնութիւնն: 41 CDGF շիր՝ եթէ: H թե: 41ա C շիր՝ որ: 42 CD բնորոցաւ: 43 E Եւ զի զոյր հրէիցն ընդգիծանալ այս զբանից, թէ Իսմայէլ յաղաթնոյն է՝ ք վասն այնորիկ խոստացաւ փխ վասն որոյ ի վերայ ւածէ... զի յազատէն էր: CD ազատէն: 44 CD Հոսրեկայ: H Հոսրեկայ: 45 E Եւ զայս յառաջաբերեալ զՅակոբ եւ Եսայ, զի ի միջոցէ անդոզնոյ էին փխ Լուծանէ եւ զայս... անկողնոյ: 46 BC զբնութիւն: 47 GH որ: 48 GH հեթանոսս: 49 G իսրաէլացաւքն: C իսրաէլացեաւքն: 50 E Եսայ խոսեցաւ եւ Յակոբ ընդրեցաւ փխ Իսահակայ հաւր մերոյ... եւ սրբեցար եւ պատուեցար: 51 H շիր՝ եկիր. . ձիթենուոջ: 52 A շիր՝ զուցէ եւ... խնայեցէ: H խնայեցէ: 53 H է: 54 E ձիթենի էիր կոչեցար, մի հպարտանայր փխ ձիթենի էիր եկիր պատուատեցար... ցածուցանէ զհախառակութիւն: ABCDEG զհախառակութիւն:

9.

ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՈՍԿԵՐԵՐԱՆԻ ԱՍԱՅԵԱԼ ՊԱՏՃԱՌ ԱՌԱՋԻՆ ԹՂԹՈՅՆ ԿՈՐՆԹԱՏԻՈՅՆ

Կորնթոս քաղաք է ելլադացւոց առաջին եւ յուրով իւր¹ ի հինսն² կենցաղական³ առատութեամբն⁴ առատանայր⁵ եւ զուարճանայր⁶ նախքան

Ա զ ր յ ու ռ է ե ռ
A=№ 5561, 358բ—361ա

զայլսն⁷ ընչիցն⁷ առատութեամբք⁸: Յաղագս որոյ եւ⁹ ոմն յարտաքին պատմագրացն փարթամ կոչէ զտեղին: Վասն զի յանձուկս կապեալ է¹⁰ պի- լիպոնացւոցն¹¹, եւ յուրվս ունէր¹² զվաճառաշահութեան պատճառսն¹³: էր եւ ճարտարար¹⁴ յուրվիւր եւ իմաստնար¹⁵ լի քաղաքն¹⁶: Եւ ոմն յեթանց իմաստուն կոչեցելոցն¹⁷ զլիսաւորացն¹⁸ ի քաղաքացն յայնցանէ¹⁹ էր: Բայց մեզ ոչ իմաստասիրութեան²⁰ ինչ աղագաւ ասացաւ այս եւ ոչ ի ցոյցս²¹ քաղմուսումնութեան²². վասն զի զինչ շահ^{22*} իսկ է զայսոսիկ զիտելն²³: Այլ զի²⁴ առի²⁵ պատճառս թղթոյս նպաստ լինի մեզ, սակաւուր յիշեցար²⁶ բա- զում. եւ ինքն՝ Պաւղոս²⁷ շարչարեցաւ այնմ քաղաքի, եւ Քրիստոս անդ երե- լէր²⁸ նմա եւ ասէր. «Մի լռէր, այլ խաւսեաց^{1*}»: Վասն²⁹ զի ժողովուրդ բա- զում է ինձ քաղաքիս այսմիկ, եւ եկաց մնաց անդ ամս երկուս եւ ամիսս մկնց³⁰: Եւ անդ էր դեւն³¹, զոր հրէայքն երդմնեցուցանէին, եւ դժնդակագոյնս, շարչարեցան ի նմանէ: Ի նմին եւ զգրեանսն³² ժողովեցին³³ զկախարդացն, որք ապաշխարեցին³⁴, եւ այրեցին զգիրսն³⁵, որք էին թուով բիւրս հինգ³⁶: Անդ եւ առ Գաղիոնաւ^{36*} փոխանակաւ³⁷ բղեշխին Աքայեցւոց³⁸ ի վերա բե- մին Պաւղոս տանջեցաւ^{2*}: Վասն³⁹ զի տեսեալ բանսարկուին զքաղաքն մեծ եւ բազմամարդ⁴⁰ եւ զճշմարտութենէ բուռն հարեալ, ընչեղութեամբ եւ իմաստնար սքանչելի եղեալ⁴¹ եւ Ելլագացւոցն⁴² զլուխ, քանզի Աթենաց- ւոց⁴³ եւ Լակեդեմոնացւոցն⁴⁴ իրք ընդ հիգութեամբ⁴⁵ անկեալ կային յառաջ- նումն եւ յիշխանութենէ այնուհետեւ պակասեալ⁴⁶, ապա⁴⁷ սատանայի⁴⁸ տե- սեալ, եթէ անդ յուրվ⁴⁹ յաւժարութեամբ ընկալան^{49*} Կորնթացիքն⁵⁰ զբանն Աստուծոյ տես⁵¹ զինչ առնէր այնուհետեւ⁵², պառակտէր զմարդիկն, քանզի գիտէր, եթէ թագաւորութիւն, որ քան⁵³ զամենայն զաւրագոյն է, յինքենէ⁵⁴ բաժանեալ ոչ կարէ կեալ⁵⁵: Եւ^{55*} ունէր պատճառս ի դաւաճանութիւն այնր⁵⁶. զընչեղութիւն եւ զիմաստասիրութիւն⁵⁷ բնակչացն: Եւ անդուստ բնարութիւնս առնէին առանձինն ինքեանք⁵⁸ ձեռնագրեալ զոմանս⁵⁹ առաջնորդս⁶⁰ բազ- մութեանն, կէսք սոցա եւ կէսք նոցա զինքեանս որոշէին ոմանց⁶¹ իրբեւ ընչաւետաց, ոմանց՝ իրբեւ իմաստնոց եւ առաւելագոյն ինչ⁶² կարողաց առ ի յուսուցանել⁶³, որոց առեալ զնոսա⁶⁴ պատուասէրք լինէին, որպէս թէ առաւել⁶⁵ իմն քան զառաքեալսն ուսուցանէին⁶⁶: Զորոց եւ⁶⁷ նշանակելով ասէր. «Ոչ կարացի⁶⁸ խաւսել ընդ ձեզ⁶⁹ իրբեւ ընդ հոգեւորս^{3*}»^{69*}: Յայտ է⁷⁰, թէ ոչ վասն իւրոյ անհմտութեան⁷¹, այլ վասն նոցա տկարութեան: Եւ ոչ բազումս լսելի⁷² եղեւ, եւ «առանց մեր ճոխացարուք», այսինքն՝ հպար- տացայք⁷³. ցուցանէր եւ^{73*} զայն, թէ^{73*} ոչ փոքր ախտ էր զայն⁷⁴, այլ՝ ամե-

B=№ 1879, 329ա—331 ա:

C=№ 1324, 185բ—187ա:

D=№ 472, 73բ—75բ:

E=№ 3371, 63ա—65ա:

F=№ 2692, 65բ—66բ:

H=№ 2691, 48բ—49բ:

G=№ 1320, 63ա—64բ:

K=№ 7431, 132ա—133բ:

L=№ 1208, 242բ—4ա:

1* Գործք ԺԸ 9:

2* Տե՛ս Գործք ԺԸ 12—17:

3* Ա Կորնթ. Գ 1:

նեցուն սատակիչ, զի պատառեաց զհաւատացեալսն ի միմեանց⁷⁵: Հանդերձ այսորքիւք⁷⁶ նաեւ այլ^{76*} իմն մեղս յանդգնէին գործել⁷⁷. քանզի⁷⁸ անդ մարու ոմն^{78*} մերձեցեալ^{4*} 79. ոչ միայն շտատէին⁸⁰, այլ եւ բազումս ժողովելով⁸¹ նորա⁸² մեծամեծս խորհէին⁸³, որք⁸⁴ ընդ նմա էին⁸⁵: Վասն որոյ եւ ասէ. «Եւ դուք հպարտացեալ էք եւ ոչ ինչ ոչ⁸⁶ զգացարուք^{5*}»⁸⁷: Եւ զկնի Կայսրիկ ոմանք յայնցանէ⁸⁸ ի կատարելագունիցն որովայնամուրթեամբ⁸⁹ ի զոհից կոոցն ուտէին, եւ ի մեհեանս բազմեալք, ծանուցանէին⁹⁰ իրք զաւրութիւն ի կուռս լինել⁹¹: Այլք դարձեալ վիճումն եւ հակառակութիւն ունէին վասն ընչից, եւ յարտաքին ատեանսն մեղէին⁹²: Այսորքիւք⁹³ եւ վարսաւորք⁹⁴ բազումք⁹⁵ առ նոսա շրջէին, զորս եւ⁹⁶ ի բաց կտրել հրամայէր: Էր եւ⁹⁷ այլ իմն⁹⁸ յանցանք⁹⁹ ոչ փոքր ինչ. առանձինն ուտէին յեկեղեցւոջն¹⁰⁰ եւ ոչ տալին¹⁰¹ կարաւտելոցն¹⁰²: Հանդերձ այսորքիւք¹⁰³ միւս¹⁰⁴ եւս. այլ որ մեծ է քան զամենայն, զի վասն¹⁰⁵ շնորհին մեծամեծս խորհելով¹⁰⁶ եւ ընդ միմեանսն նախանձ¹⁰⁷ անդուստ ունելով, յաղագս որոյ եւ այն մանաւանդ¹⁰⁸ աւձտէր¹⁰⁹ զեկեղեցին¹¹⁰: Եւ որ վասն յարութեան քանն էր¹¹¹, կաղայր¹¹² առ նոսա, քանզի ոմանք ի նոցանէ ոչ յոյժ հաւատային¹¹³ լինել յարութիւն մարմնոյ¹¹⁴ հեթանոսական հիմարութեամբ¹¹⁵ ախտացեալք: Եւ զայս ամենայն յարտաքին յիմաստասիրութենէն¹¹⁶ անմտութիւն¹¹⁷ ծնաւէր: Եւ այն էր¹¹⁸ շարեաց¹¹⁹ մայր, որ ով¹²⁰ բաժանեալ լինէին: Զնոյն ինքն¹²¹ եւ զայն յիմաստասիրացն ուսանէին¹²², քանզի եւ նորա¹²³ ընդդէմ միմեանց կային¹²⁴ հանապազ¹²⁵: Վասն իշխանասիրութեան եւ¹²⁶ սնափառութեան¹²⁶ իւրաքանչիւր որ¹²⁷ այլք այլոցն ընդդէմանային ուսմանցն եւ ճեպէին արատ ինչ գտանել յառաջինսն¹²⁸: Զայսոսիկ կրէին, քանզի¹²⁹ խորհրդոցն¹³⁰ իսկ վստահանային զիրեանց իրսն¹³¹: Արդ¹³², զրեցին առ նա ի ձեռն Փորաունատեա եւ Ստեփանեա եւ Աքայիկոսի¹³³, ի ձեռն որոց եւ ինքն պէր: Եւ զայս յայտնէ¹³⁴ ի կատարածի թղթիս, սակայն¹³⁵ ոչ յաղագս¹³⁶ ամենեցուն, այլ յաղագս ամուսնանալոյ եւ կուսութեան, յաղագս¹³⁷ որոյ եւ ասէ¹³⁸, եթէ՝ «Վասն որոյ¹³⁹ զրեցէքն առ իս»^{6*}: Սակայն ինքն վասն որոյ եւ¹⁴⁰ զրեցին եւ վասն որոյ ոչ զրեցին¹⁴¹, առաքէր¹⁴² զամենեքեան¹⁴³ հաւաստեալ¹⁴⁴ գիտացեալ¹⁴⁵ զնոցա անուսումնութիւնն¹⁴⁶, եւ զՏիմոթէոս առաքէր¹⁴⁷ ընդ թրդթիւն¹⁴⁸, որ էր զրեալ առ նոսա: Գիտելով¹⁴⁹, թէ բազում զաւրութիւն ունէր¹⁵⁰ թուղթն¹⁵¹ ոչ զուզնաքեա ինչ յաւելուած բերէին զալուստ աշակերտին¹⁵², զի ամաշխուսեցն¹⁵³ նորա, որք բաժանէին¹⁵⁴ զեկեղեցին: Եւ զի մի թուեսցին ամենեքեան ի թղթոյ աստի¹⁵⁵ պատուասիրութեան աղագաւ զայն աննել. զպատրուակ նոցա¹⁵⁶ ախտին իմանային, որպէս թէ, կատարելագոյնս քան զայլսն¹⁵⁷, կամէին¹⁵⁸ լինել¹⁵⁹ առանձինն, որով ընդդէմ ախտին կայր Պաղոս՝ կտրելով¹⁶⁰ զարմատ շարեացն¹⁶¹, եւ զանդուստ¹⁶² բուսեալ երկմտութիւն¹⁶³ ի բաց բառնայր¹⁶⁴ բազում¹⁶⁵ համարձակութեամբ, զի¹⁶⁶ էին¹⁶⁷ աշակերտք նորա առաւել քան զամենեքեան¹⁶⁸: Վասն որոյ¹⁶⁸ եւ ասէ. «Թէպէտ եւ¹⁶⁹ այլոց շեմ¹⁷⁰ առաքեալ, այլ¹⁷¹ ձեզ¹⁷² եմ, քանզի նիք իմոյ առաքելութեանս¹⁷³ դուք էք^{7*}»: Եւ տկարագոյնք¹⁷⁴ քան զայլսն անկեալ կային,

4* Հմմտ. Ա Կորնթ. Գ 1:

5* Ա Կորնթ. Ե 2:

6* Ա Կորնթ. Է 1:

7* Ա Կորնթ. Թ 2:

որոյ աղաղակ¹⁷⁵ եւ ասէ իսկ¹⁷⁶. «Ոչ իբրեւ ընդ¹⁷⁷ հոգևորս խաւեցաւ ընդ
 ձեզ, վասն զի ոչ եւս¹⁷⁸ կար էիք^{8*}»: Եւ զի մի կարծիցեն, եթէ յաղագս¹⁷⁹
 անցեալ¹⁸⁰ ժամանակին զայս ասիցէ¹⁸¹, ի վերա էած¹⁸² «բայց եւ ոչ տա-
 կաւին այժմ¹⁸³ կարէք^{9*}»: Սակայն ոչ ամենեցուն¹⁸⁴ ի դէպ էր¹⁸⁵ ապականել,
 այլ էին ոմանք ի նոցանէ յոյժ սուրբ¹⁸⁶, զոր ի մէջ Թղթիս¹⁸⁷ յայտնեաց ասե-
 լով^{187*}. «Ինձ յոյժ^{187*} անարգութիւն¹⁸⁸, եթէ ի ձէնչ դատեցայց եւ կամ¹⁸⁹
 բնաւ իսկ ի մարդկանէ^{10*}»¹⁹⁰: Ի վերա էած եւ. «Զայսոսիկ¹⁹¹ ձեւացուցի
 յանձն իմ¹⁹² եւ յԱպաղոս^{11*}», վասն զի յամբարտաւանութենէ ամենայն
 շարիքն ծնանէին¹⁹³ եւ ի կարծելոյն գիտել ինչ առաւել¹⁹⁴ քան զայլսն:
 Զայս¹⁹⁵ տեսեալ Պաւղոսի, եդ սկիզբն բանից իւրոց յասելն այսպէս¹⁹⁶. «Պաւ-
 ղոս կոչեցեալ առաքեալ Յիսուսի Քրիստոսի¹⁹⁷ կամաւքն Աստուծոյ եւ Սոս-
 օթենէս եղբայր»^{12*}¹⁹⁸:

ՏԱՐԸՆԹԵՐՅՈՒՄՆԵՐ

Ե Ա Ր Ա Պ Ի Ր

ՅԿ Պատճառ (Կ Պատճառք) Առաջին Թղթոյն կորնթացւոց: Ը Ի կորնթ[աց]ւոց
 Առ[աջին Թղթոյն]: ԲԻ Յովհաննու Ոսկերեանուոյն պատճառ Առաջին կորնթացւոց: Լ
 Յովհաննու Ոսկերեանիոյն Պատճառ Առաջին կորնթացոց: Անթիլիաս ԱՅ 26, 33ր՝ Յովհան-
 նու Ոսկերեանին (Ա. Գանիելյան, Մայր ցուցակ, էջ 183): Գ Յովհաննու Ոսկերեանի
 պատճառ Առաջին Թղթոյն կորնթացւոց:

Բ Ե Ա Պ Ի Ր

1 Բ յառաջին եղղաղայ եւ յորովիւք: Ը է քաղաք Ելլաղայ առաջին յուովիւք: Ը
 Ելլաղայ յառաջին եւ յորովիւք: 2 Գ հինն: DFH հինն: 3 Կ կենցաղականս: 4 CEFH
 առաւելութեամբն փխ առատութեամբն: 5 Ը առաքինութեամբ փխ առատութեամբն
 առատանայր: 6 Կ առատութեամբ գուարճանայր: AK չիք՝ առատանայր: 7 Բ չիք՝ քան
 զայլսն: Ը զայլն: 7ա Ը ընչից: 8 Կ առաւելութեամբ փխ առատութեամբք: 8ա BCԿ
 սակա փխ յաղաղս: 9 Ը չիք՝ եւ: 10 ԸԳ յանձուկս կայ (ի կապն) փխ յանձուկս կապեալ
 է: 11 ABDEFH պոնտացւոցն (Ի պոնդացւոցն): Կ պեղեպենացւոցն փխ պելեպոնաց-
 ւոցն: 12 Ը ունի: 13 ԸԿ պատճառս: Ը շահափանձաութիւն պատճառ: 14 Կ ճարտարիւք:
 15 ACEFH չիք՝ եւ իմաստնաւք: Ը տաճարաք ուժորովաք փխ ճարտարաւք յորովիւք
 եւ իմաստնաւք: 16 ACEFH քաղաքն եւ իմաստասիրաւք: Ը քաղաքն եւ իմաստասէրք:
 A (լուսանցբում) Աթէնս, Հոռոմ, Բիւզանդիայ, Աղէքսանդր, Եթիոսս, Երուսաղէմ, կորն-
 փոս: 17 ACEFHKG կոչեցելոց (Ը կոչեցելոցն) իմաստնոցն փխ իմաստուն կոչեցելոցն:
 18 Բ չիք՝ գրեաւորացն: 19 Բ յայն քաղաքացն էր: 20 Ը իմաստութեան: Լ իմաստնա-
 սիրութեան փխ իմաստասիրութեան: 21 CDK ցոյց: 22 DFHL բազում ուսումնութեան
 (Ը ուսումնութիւն): Կ բազմուսումնութեանն: 22ա Ը չիք շահ: Ը գի արժանի փխ գի
 զինչ շահ: 23 ABK զինչ է զայս գիտել (Ը գիտելն) փխ զինչ շահ գիտելն: Ը գի զինչ է
 զայս գիտել: 24 ABD չիք՝ գի: 25 BD չիք՝ ի: 26 Կ չիք սակաւուք յիշեցաք: 27 ABDEFH
 ինքն շարչարեցաւ փխ ինքն՝ Պաւղոս: 28 Ը երեւել: 29 Կ չիք՝ վասն: 30 ACEFHKL
 երկուս ամս փխ ամս երկուս եւ ամիսս վեց (Լ չիք եւ ամիսս վեց): 31 AEFH զեւն էր:

8* Ա կորնթ. Գ 1—2:
 9* Ա կորնթ. Գ 2:
 10* Ա կորնթ. Գ 3:
 11* Ա կորնթ. Գ 6:
 12* Ա կորնթ. Ա 1:

D անդ եւ դեւն էր, C անդ էլ դեւքն L անդ դեւն էլ փխ Անդ էր դեւն, 32 B զգրեանն, K ի նմա զգրեանն³³, AEFH ժողովեաց, BD շիբ՝ ժողովեցին: 34 K ապաշխարեցինն, 35—36 FHK շիբ՝ զգիրսն. CFHK այրեցին եւ (K շիբ՝ այրեցին եւ) երեւեցան հինգ բիւրբ: CK բիւրբ հինգ: B այրեցին: 36ա DFH Գաղտնիւ: 37 FH փոխանակի: BK շիբ՝ փոխանակաւ: 38 DHKL շիբ՝ Աքայեցուց: 39 BC շիբ՝ վասն: 40 D բազմազարդ փխ բազմամարդ: 41 AK բազմամարդ (A շիբ՝ եւ ճշմարտութենէ... հարեալ) եւ ընչեղութեամբ եւ իմաստութեամբ սքանչելի լեալ (K եղեալ): EHG շիբ՝ ընչեղութեամբ... եղեալ: D ընչեղութեամբ եւ իմաստութեամբ սքանչելի (շիբ՝ եւ ճշմարտութենէ... հարեալ): 42 FH Ելլազացոց: 43—49 AD շիբ՝ քանզի Աթենացոց... եւ անդ յուր: 44 CK Եղեկեմանացոց: FHG Արհոնացոց փխ Լակեղեմանացոցն: 45 BC հիբութեամբ: 46 BEK անկեալ փխ այնուհետեւ պահասեալ: 47 K շիբ՝ ապա: 48 FH շիբ՝ ապա սատանայի: 49 B շիբ՝ եթէ անդ յուր: 49ա C ընկալեալ: 50 CFH շիբ՝ կորնթացիքն: 51 BC շիբ՝ տես: 52 AB EFH շիբ՝ այնուհետեւ: 53—54 B շիբ՝ որ բան... յինքնէ: յինքեան: 55 CE կացցէ: FHG կայցէ փխ կարէ կեալ: 55ա FH շիբ՝ եւ: 56 ABCE շիբ՝ այնր: 57 BCD զիմաստութիւն: 58 FH շիբ՝ առանձինն ինքեանք: 59 G ձեռնադրեալք լինէին փխ ձեռնադրեալ զոմանս: D զնեյ փխ ձեռնադրեալ: 60 FH առաջնորդք: 58—67 D Առանձին բաժանումն արարին իմաստուք եւ ճորք: եւ որ բազում կարէին ուսուցանել վասն այն ասէ փխ եւ անզուստ ընտրութիւնս ասնէին... զորոց եւ նշանակելով ասէր: 61 B կեար փխ ոմանց: 62 FH շիբ՝ ինչ: 63 FH (շիբ՝ առ ի) ուսուցանելը: E կարողացուցանել փխ կարողաց... յուսուցանել: 64 FH աւելի առ նոսա: 65 FH աւելի: 66 FH դառաքեալ ասել փխ դառաքեալսն ուսուցանէին: 67 C զորն փխ զորոց եւ: K զոր: 68 K կարացաւ: 69 D ընդ ձեզ խաւսի: 69ա C ընդ հոգեւորս, այլ իրրեւ ընդ մարմնաւորս: G շիբ՝ Ոչ կարացի... հոգեւորս: 70 C շիբ՝ Յայտ է: Յայտն: 71 D անզիտութեան փխ անճմտութեան: 72 BC ասել փխ լսել(ի): 73 FH շիբ՝ այսինքն հպարտացայր: 73ա FH շիբ եւ: 73բ FH շիբ՝ թէ: 74 CFH դուզնաքեա վասն փխ ոչ փորք... զայն: 75 C բաժանեաց զեկեղեցին: FH բաժանել եկեղեցին փխ զի պատասեաց... ի միմեանց BEF եւ յայլ իմն փխ ի միմեանց: 76 B շիբ՝ հանդերձ այսորիւք: 76ա E եւ յայլ: FH ի փխ նաեւ այլ իմն: 77 CFH շիբ՝ զործել: 78 C շիբ՝ քանզի: 78ա FH որն փխ ոմն: 79 EFGH յարձակեալ փխ մերձեցեալ: 80 A ոչ ինչ սաստէին: 81 FHK բազմուք ժողովեալ (K ժողովելով): 82 ABFH շիբ՝ նորա: 77—83 D էր եւ այլ պատճառ. ոմն, զի անզոնցաւ ի մաւրու: եւ փոխանակ անդ իմանալոյ, նորա մեծամեծս փխ յանդունէին զործել... խորհէին: FH տային խորհել: G խորհելով փխ խորհել: 84 EFGH շիբ՝ որք: 85 D շիբ՝ որք ընդ նմա էին: 86 FH մանաւանդ փխ ինչ ոչ: C շիբ՝ ինչ ոչ: 87 C սղացարուք: 88 D շիբ՝ յայնցանէ: 89 H յորովայնամուլութեամբ: F յորովայնութեամբ: 90—91 C ուժացուցանէին փխ ծանուցանէին ի կուսս լինել: 88—91 D որկորածայտութեամբ մտանէր ի մահեանսն եւ ուտէր ի զոհիցն փխ եւ զկնի այսորիկ ոման յայնցանէ ...ի կուսս լինել: EFH զամենայն ծանոտացուցանէին (FH ծանուցուցանէին) փխ ծանուցանէին լինել: 92 DEFH Այլ զարձեալ վիճումն եւ հակառակութիւն ունելով յազազս իրսն (D շիբ՝ իրսն: FH իրս) մղէին ամենեքին: A ունելով եւ հակառակութիւն: 93 A շիբ՝ Այսորիւք: 94 C շիբ՝ վարսաւորք: 95 EFH ոմանք փխ բազումք: FH շրջէին բազումք: 96 A շիբ՝ եւ: 97 C շիբ՝ եւ: 98 B շիբ՝ իմն: 99 CFH յանցումն: 100 C յեկեղեցին: FH ուտել յեկեղեցին: 101 FH տալ: 102 A կարաւելոյն: 89—102 D եւ տեսողն ծանոտացուցանէր: եւ այլ իմն ցուցումն. առանձինն ուտել յեկեղեցին եւ ոչ տալ կարաւելոյն փխ կուսն ուտէին եւ իմեհեանս... ոչ տային կարաւելոյն: 103—105 C եւ այլք փխ հանդերձ այսորիւք ...զի վասն: 104 FH ի միւս: 104—105 EFH միեալ էին յազազս փխ այլ որ մեծ է... զի վասն: 106 D խորհէին նախանձելով: 107 D շիբ՝ նախանձ ...ունենալով: 108 C շիբ՝ մանաւանդ: 109 FH աւցտէր: E օց ասէր փխ աւձտէր: 105—110 D եւ վասն շնորհացն մեծամեծս պանծալով: վասն որոյ առաւել արձալին ի միմեանց փխ. հանդերձ այսորիւք... արձալին զեկեղեցին: 110 A Այստեղ Լակերեւանի մեկնությունն ընդհատվում է (լուսանցային «ծիր» նշումով) Եփրեմ Ասուր մեկնությամբ (տե՛ս Ս. Եփրեմի մատենագրութիւնք, հտ. Գ., Վենետիկ, 1836, էջ 51) և շարունակվում ընդհատված տեղից: Սկսած «վասն որոյ առաւել արձալին ի միմեանց» բառերից մինչև վերջ (103—196) D-ն բնագրի համապատասխան մասի համառոտումն է. Քանզի առ կորնթացիսն իրրեւ եհաս Աւետարանն ի ձեռն Պաղոսի իւրաքանչիւր որ զայրացեալ ինքն եւ աշակերտեալ մկրտէր, զի միզուցէ այլ որ մկրտեալ իւր անուանիցէ աշակերտ, թէպէտ եւ զնորս ուսուցանէին զայլ զհին սովորութիւն զգեցեալ էին, շէին որոշ ուխտք նոցայ, որպէս

տանն Պղատոսի և Արիստոտելի, այլ հե[ր]ժուածն նոյն էր և սոցայս և իւրաքանչիւր
 աշակերտեալքն ձեռն յանձին հարեալք ի վարդապետն պարծէին և խորհուրդ յարութեան
 կաղէր առ նոսա: Զի ոմանք յառաջին սովորութեանցն պարտան(=ք)ին ումանցն ասէին
 շատնել մարմնոցն, բայց սակայն ոչ ամենեցուն, այլ յազախ ամուսնանալոյն և կոչսութեան
 յիշեցուցանէ նմա ի ձեռն Փորտունատե[ալ] և Ստեփաննեալ || (75բ) և Աքայիկոսի, զորս
 ասէ, թէ վասն որոյ գրեցին ասնէ զպատասխանին՝ ի ձեռն Տիմոթիա առաքելով: Զի թէպէտ
 և մեծամեծ զարութեամբ լի էր թուզթն, այլ դալու[ա] աշակերտին ոչ փոքր (ձեռ. փոքր)
 ինչ նպաստ լինի և ի սկզբան թղթիս ի վայր արկանէ զհպարտութիւն, զի ինք(ն) առաքեալ
 և կոչեցեալ ասելով Յիսուսի Քրիստոսի կամաւն Հաւրս փխ. Հանդերձ այսորիւք միս ևս
 ...Պաղոս կոչեցեալ առաքեալ Յիսուսի Քրիստոսի կամաւն Աստուծոյ և Սոսթենէս եղբայր:
 111 E իսկ էր L շիք էր: AEFH շիք էր: 112 B կաղէր: 113 B հաւանէին փխ հաւատային:
 E հաւատային յոյժ: 114 AE մարդոյ փխ մարմնոյ: 115 DE հեթանոսորար փխ հեթանո-
 սական յիմարութեամբ: C յիմարութիւն: FGH սովորութեամբ փխ յիմարութեամբ:
 116 B շիք յիմաստասիրութեանէն: 117 B յիմարութիւնն: C անմտութիւնն: 118 C և էր փխ
 և այն էր: 119 G շարեացն: 120 ACEFH և անդուստ փխ որով: 121 C շիք՝ գնոյն ինքն:
 121—122 A շիք՝ Զնոյն ինքն... ուսանէին: 122 E ունէին փխ ուսանէին: 123 FH շիք՝ և
 նոքա: 124 B կայի: 125 EFH նորա միշտ փխ հանապազ: 126 C շիք՝ և: 126ա ADEFH
 փառասիրութեան փխ սնտփառութեան: 127—128 B շիք՝ իւրաքանչիւր որ ...գտանել
 յառաջինսն: 129 C վասն զի փխ քանզի: 130 B զի խորհուրդոյն (շիք՝ իսկ): 129—131 A
 շիք՝ Զայսոսիկ կրէին, քանզի ...իքսն: EFH զիւրոց իրս: 132 A և փխ Արդ: 133 BC
 Ստեփաննա և ֆորաունատեալ և Աքայիկոսի: EFH Աքայիկոսի և Ստեփաննա: G Փոր-
 տունատեա և Աքայիկոսի և Ստեփաննա: 134 AEFH յայտնեաց: 135 FH բայց փխ սա-
 կայն: 136 B վասն փխ յազազս: 137—138 B զոր և ասէր փխ յազազս որոյ և ասէ:
 139 B և զոր փխ վասն որոյ: 140 B Այլ զոր փխ Ստեփանն ինքն, վասն որոյ և: FH շիք՝
 և: 141 EFH շիք՝ և վասն... գրեցին: 142 A շիք՝ առաքէր: 142—143 B դամենայն
 առաքէր: 144 B շիք՝ հաւատեալ: 145 AGFH ուսեալ փխ դիտացեալ: 146 AEFH նուա-
 տութիւն (H նուատութիւն) փխ անուսուժութիւնն: 147 FH առաքելով: 148 B
 թղթոյն: FH թուզթն: 149—150 AEFH բազում (A յլով) ունէր փխ Գիտելով թէ բա-
 զում: C շիք Գիտելով թէ... ունէր: 151 B շիք՝ թուզթն: 152 B ընդ թղթին և մեծ յա-
 ւելուած էր գալուստ աշակերտին: AEFH ոչ զուղնաքեալ ինչ քերէին (A բայց էր և)
 յաւելուած (FH և) գալուստ աշակերտին փխ ոչ զուղնաքեալ... աշակերտին: 152—153 A
 աշակերտին: Եւ վասն զի յամբարտապանութեանէ ամենայն շարիքն ծնանէին և կարծե-
 յոյն զիտել ինչ, վասն այնորիկ նախ գայլան ամաշեացն: 153 AEFH ամաշէին (FH զի
 ամաշէին): 154 B բաժանեցան: 155 B և ոչ փխ և զի մի թուեցին... աստի: FH շիք՝
 ամենեքեան աստի: 156 B շիք՝ նոցա: 157 AEFH շիք՝ քան գայլոն: 158 BCK շիք՝ կա-
 մէին: 159 K լինէին: 160 AEFH շիք՝ կարելով: 161 ACEFH շարեացն ամփոփելով: 162
 B շիք՝ զանդուստ: 163 B անմտութիւն փխ երկմտութիւն: 164 AEFH բաժնալով փխ ի
 բաց բաժնայր: 165 AEFH բազում վարէր: 166 AFH էին փխ զի: 167 AFH շիք՝ էին:
 FH էին նորա: B էին նոքա: C զի նորա փխ զի էին: 167—168 B զի նորա աշակերտք
 էին նորա առաւել քան դամենեալն: 168ա C զորոց փխ վասն որոյ: 169 AFH եթէ փխ
 թէպէտ և: 170 FH շիքեմ փխ շեմ: 171 B զէպ փխ այլ: 172 A 359-ի հաջորդ շնամա-
 րակալված քերք մասն է եփրեմ Ասորու Հոսամայեցոց թղթի Պամեաի (Ս. եփրեմի մա-
 տենագրութիւնք, հա. Գ, էջ 5—50) և գետեղկի է 357 քերքից հետա: 173 B առաքելու-
 թեան իմոյ: 174 C տկարագոյն: 175 B որոց աշակերտելով փխ որոյ ազազաւ: 176 AFH
 շիք՝ իսկ: 177 E զի փխ ընդ: 178 AEFH շիք՝ և: 179 B վասն փխ յազազս: 180 AEFHG
 անցելոյ: 181 B ասէ: 182 AB շիք՝ ն վերա էած: 183 B և այժմ: 184 CL ամենեւին:
 AEFH ամենայնիւ ոչ էր փխ ոչ ամենեցուն: 185 AEFH շիք՝ էր: 186 A էին ի նոցանէ
 ոմանք սուրբք յոյժ: 186ա AEFHL և գնոսա փխ զոր: 187 A թղթին: EFH թղթոյն:
 187ա E այսելով և յայտնելով: B յայտնէր: 187բ L շիք յոյժ: 188 C անարգանք: B յոյժ
 անարգանք են: 189—190 BC շիք՝ և կամ ...ի մարդկանէ: 191—192 C գայս առակեցի
 իս փխ գայսոսիկ... յանձն իմ: 193 B ինչ փխ շարիքն: C ինչ ծնանի փխ շարիքն ծնա-
 նէին: 194 շիք՝ ինչ առաւել: 195—196 AEFH ի սկզբանն ասէ փխ Զայս տեսեալ Պաւ-
 զոսի... յասելն այսպէս: 195—198 KGL շիք՝ Զայս տեսեալ Պաւղոսի... Սոսթենէս եղ-
 բայր: 197—198 ACEFH շիք՝ Յիսուսի Քրիստոսի... Սոսթենէս եղբայր:

ՄՐՔՈՅՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՈՍԿԵՐԵՐԱՆԻ
Ի ԿՈՐՆԹՈՍՅՈՑ ԹՂԹՈՅՆ ՄԵԿՆՈՒԹԵՆԷ

«Զի՛ն ճառ Խաչին կորուսելոցն յիմարութիւն է, այլ փրկելոցս մեզ՝ զարութիւն Աստուծոյ՝»¹: Առ արտաքին իմաստութիւն յարձակի ուժգնապէս երանելին Պաւղոս եւ ասէ. «Ոչ ճարտարութիւն բանից աւետարանեցին²», որպէս գուրդ առնէք, «զի մի բնդունայն լինի զարութիւն Խաչին³». այն, որ առաքեաց առ ի մէջ ամենայն հեթանոսաց առանց իմաստութեան, զի թէ պատերազմի բնդ Խաչին եւ կռուի բնդ Աւետարանին. իմաստութիւնդ այդ ոչ պանծալի, այլ՝ ամաշելի: Ի նոյն պատճառ եւ առաքելոցն ոչ լինել իմաստունս ոչ ի տկարութենէ, այլ զի մի վնասեցի քարոզութիւն²: Զի դէպ էր յունաց մտելոցն զԽաչն ծաղր առնել, որպէս եւ իմաստութեամբ իւրեանց բնդդէմ կալ եւ պատերազմել: Արդ, մխիթարելով զայն ասէ. «Միթէ կարծէք աւտար ինչ լինել»: Եւ զարմանալի զայդ զբնութիւն ունի իրքն, որպէսզի կորստականացն ոչ լինել ծանաւթ նորա մեծութեան: Վասն զի «բան Խաչին յիմարութիւն է» նոցա, որ նոյն ինքն է իմաստութիւն, զարութիւն, զի ցնորեցան եւ խելագարեցան: Յաղագս այդորիկ զի՛նչ գործես, ո՛վ մարդ. ծառայ եղև յաղագս [մեր] Քրիստոս եւ խաչեցաւ: Պարտ էր յաղագս այդորիկ սքանչանալ բնդ նա. զու յիմարութիւն կոչես զիրսդ, որ այնքան իմաստութեամբ լի է: Բայց ոչինչ զարմանալի. քանզի կորուսելոց է ոչ ճանաչել, որ ի փրկութիւն բերէ: Արդ, մի ամբոխիւք. զի ոչ աւտար եւ ոչ անկարծելիդ է: Ծաղր առնել զմեծամեծս՝ խելագարացն է: Եւ, որք այնպէս անգել (sic) կան, ի մարդիկային իմաստութեան հաւանեցուցանել ոչ գոյ հնար: Զի որ ինչ գեր ի վերոյ [է] քան զխորհուրդն³, հաւատոյ այն կարաւտանայ, զի թէպէտ եւ կամեցուց խորհուրդով հաւանեցուցանել: Զիա՞րդ մարդ եղև Աստուած եւ յարգան[դ]է կուսական եւ ոչ. հաւատոյ զիրս հրամայիցեմք: Առաւել նորա ծաղր առնեն ապա որք զխորհուրդն հայցեն. նորա են կորուսեալք: Քանզի զԱստուած [ա]ս[ի]ն ոչ կարէ բանիւ յանդ[ի]ման կացուցանել. զի յորժամ ասիցեմք՝ խաչեցաւ Քրիստոս եւ փրկեաց զտիեզերս, ասիցեն հեթանոսք եւ հրէայք, թէ՛ իւր ոչ կարաց ի ծամ խաչելութեան աւգնել, զիա՞րդ [յ]արեաւ եւ այլոց կարէ աւգնել: Վասն զի գեր ի վերոյ է քան զբանն եւ անճառելոյ զարութեանն, քանզի դժնդակ իրս անել եւ գեր ի վերոյ զտան[ջ]եալն մեծ զարութիւն է, որպէս եւ երից մանկանց, որպէս եւ Ունանուն. զի քան զանկանելն զհուրն եւ միւսն ի փոք կիտին անկանել եւ անվնաս մնալ. նոյպէս եւ Քրիստոս՝ քան զոչ մեռանելն, մեռանեալն եւ լուծանեալն զմահ սքանչելագոյն էր: Մի երբէք ասիցես, թէ՛ բնդէ՞ր ոչ էջ ի Խաչէն. զի ոչ եթէ ոչ կարէր, այլ ոչ կամեցաւ: Զի զոր մահն ոչ կարաց բմբռնել եւ ոչ բեւեռք արգելուին զնա: Արդ, այս մեզ ծանաւթք, բայց ան-

Ա զ Բ Յ Ո Ւ Ր Ե Ն Ե

A=N 472, 75բ—79բ:

B=N 993, 614բ—615բ:

1* Ա Կորնթ. Ա 18:

2* Ա Կորնթ. Ա 17:

3* Ա Կորնթ. Ա 17:

հաւատիցն՝ ոչ եւս: Վասն այսորիկ ասէ, թէ՛ «Բան Խաչին մեզ՝ զարուսթիւն Աստուծոյ»: Զի գրէ՛ «Եկորուա» ոչ ինքէնէ, այլ ի վկայութիւն Գրոց տայ, ապա անդուստ զհամարձակութիւն առե[ա]լ սաստկագոյն վարի: Եւ ասէ՛ «Ո՞ւր է իմաստութիւնն, որ հպարտանայ կամ՝ ո՞ւր դպիրն, որ պարծի, կամ՝ ո՞ւր քննիչն, որ քննէ ճարտարութեամբ եւ խորագիտութեամբ. ոչ ապաքաչն [յ]իմարեցոյց Աստուած զիմաստ[ութիւն]»^{4*}, այս է՝ անարգեաց: Եւ խաւսեաց ասաց ասէ. «գրեալ է. կորուսից զիմա[ստութիւն]»: Ապա զիրացն յայտնութիւն ի վեր[ա]ածէ՛ ասելով. «ուր իմաստութիւնն, ուր դպիրն»: Մի անգամ բուռն հարկանէ զհեթանոսաց իմաստ[ն]ոց եւ հրէից զպ[ր]աց, եւ ասէ. ոչ որ ի նոցանէ կարաց փրկեալ (sic) եւ ոչ զճշմարտութիւն ծանաթ առնել, այլ ի ձեռն ձկնորսացն եղև այս: Ի վաչր ընկեց զամբարտաւանութիւն՝ ասելով. «ոչ ապաքաչն [յ]իմարեցոյց». եւ զինչ իցէ «[յ]իմարեցոյց»-ն. եցոաց [յ]իմարեալ առ հաւատուն հասումն: Ասէ եւ զպատճառն յազաւս որոյ եւ այսպէս եղև. «Վասն զի իմաստութեամբ ոչ ծանեաւ աշխարհ զԱստուած, հաճեցաւ Աստուած փոխանակ իմաստութեան [յ]իմարութեա[մբ] ապրեց[ուցանել]»^{5*}: Զինչ իցէ իմաստութիւն Աստուծոյ, որ ի ձեռն գործոյ երեւեցաւ, որով կամեցա(ւ) ծանաթ լինել: Յազագս նորին եւ զնոսին կազմեաց, զի հաստատութեամբ երեւելեացս ընդ արարիչն սքանչասցին^{6*}, զի ոչ միայն եղև, այլ իբրեւ դիւրաւ ի մէջ եկն, որպէս ասէ. «Գործք մատանց քոց երկինք են եւ զերկիրս իբրեւ գոչինչ արար^{6*}»^{7*}: Եւ վասն զի ի ձեռն իմաստութեան այնորիկ ոչ կամեցան ճանաչեալ զնա Աստուած ի ձեռն որոյ թուէր յիմարութեան քարոզութիւն, հաւանեցոաց ոչ հանճարով, այլ՝ հաւատով. վասն զի ի խաչեալն եւ ի թաղեալն հաւատալ եւ հաւանել, թէ ինքն յարեաւ, ի վեր նստի. այս ոչ իմաստութեան կարաւտանայ եւ ոչ՝ խորհրդոց, այլ՝ հաւատոյ: Նաեւ առաքեալքն ոչ իմաստութեամբ մերձեցան, այլ՝ հաւատով, եւ եղեն քան արտաքին իմաստունս իմաստնագոյն. «կորոյս զիմաստութիւն իմաստնոց»: Եւ զիարդ կորոյս. ի ձեռն Պաղոսի եւ նոյնպիսեաց ծանուցաւ մեզ: Զի ի հաւատն ոչ իմաստութիւն ոչ ինչ եւ ոչ տգիտութիւն վնասէ, մանաւանդ թէ տգետն դիւրաւ հաւատայ: Եւ այսպէս զիմաստութիւն կորոյս, զի զարարիչն այսքանոյ աշխարհիս ծանեաւ ընդ արս ընդ այս հաճեցաւ իբր ոչ [յ]իմարք իցեն, այլ՝ թուիցին, զի այն է՝ մեծ, զի ոչ այլիմաստուն ի ներքս էած, այլ՝ «որ թուէր [յ]իմարութիւն»: Եւ այնպէս [յ]աղթող եղև, զՊղատոն արտաքս ընկեցոյց ոչ ի ձեռն այլիմաստոյ, այլ ի ձեռն ձկնորսի անուաման: Որքան աշխատեցաւ Պղատոն յազագս գծի եւ անգեան, կիտի եւ թուոց, դարից եւ կոճատաց, եւ հաւասարաց, սղակաց եւ անհաւասարաց, որպէս սարդոստայն անկանելով տաժանեցաւ ցուցանել, թէ անմահ է հոգի: Եւ ոչ որ կարաց հաւանեցուցանել քննողացն: Եւ այնպէս անց, ել, զնաց անաւզուտ: Ապա, ցուցանելով զարուսթիւն Խաչին, ասէ՛ «Քանզի հրէայք նշան խնդրեն^{7*}» եւ ոչ զիմաստութիւն տանն Պղատոնի, եւ հեթանոսք զիմաստութիւն խնդրեն առաւել քան զնշանս: «Այլ մեր քարոզեմք զԽաչ ելեալն Քրիստոս^{8*}». զայթաղութիւն է շարշարանք նորա՝

4* Ա. Կորնթ. Ա. 20:

5* Ա. Կորնթ. Ա. 21:

6* Սաղ. ԼԲ 4:

7* Ա. Կորնթ. Ա. 22:

8* Ա. Կորնթ. Ա. 23:

հրէիցն նշանախնդրացն, [յ]իմարութիւն՝ հեթանոսաց քննողաց: Իսկ այնոցիկ, որ կոչեցան հրէից կամ հեթանոսաց՝ «Քրիստոս զարութիւն Աստուծոյ եւ Աստուծոյ իմաստութիւն նորա»^{9*}: Զարութիւն է նա, զի խափանեաց զամենայն կուռս, եւ իմաստութիւն է զարձեալ նորա, զի հաճեցաւ եւ հաւանեցոյց խաղաղութեամբ զվաչրենութիւն հեթանոսաց: Բազում է ասածոյս զարութիւն եւ հանճար, այս է, զոր կամի ասեալ. մեք ասեմք ցհրէայս, թէ՛ հաւատացէք. նորա ասեն՝ մեռեալ յարուցեք, դեւս հալածեցեք, նշանս արարեք: Մեք, փոխանակ այնորիկ, ասեմք՝ խաչեցաւ, մեռաւ, որ քարոզեն: Եւ այս բաւական է զհաւանեալսն մերժել, թող թէ զոչ հաւանել ածել: Բայց սակայն առ ինքն ձգէ, եւ ունի եւ հաղթող լինի: Գարձեալ հեթանոսք սրահանճեն ճարտարութիւն բանից, իսկ մեք նոցա զեաշն քարոզեմք: Եւ որպէս առ հրէայսն տկարութիւն թուէր, նոյնպէս եւ առ հեթանոսս [յ]իմարութիւն լեալ: Արդ, ոչ միայն ոչ տամք, զոր խնդրեն, այլ զհակառակն, զի եաշն քակտում[ն] է եւ ոչ նշան. եւ տկարութիւն, եւ զարութիւն ցուց[անէ], [յ]իմարութիւն եւ ոչ իմաստութիւն ասպացուց[անէ]: Եւ ասպ լսող[ս]ն ի ձեռն հակառակացն հաւանին: Զիարդ ոչից անձառելի իցէ քարոզելոյն զարութիւն. զոր արիւնակ բժիշկ զվիրաւորեալն ոչ դեղաւք, այլ վիրավորելով խոտտանայ բժշկելն եւ առ ինքն ձգել մեծի զարութենէ [է]: Որպէս կուրին արար Քրիստոս, իրաւք որ սաստկացուցանէին, ի բաց երարձ զկուրութիւն, զոր արիւնակ կաւով զկուրն բժշկեաց: Նոյնպէս եւ եաշին զաշխարհս հաւանեցոյց, որ էր յաւելուած գայթակղութեան, այսպէս եւ յարարածս գործեաց զհակառակսն ի ձեռն հակառակութեանց կազմելով. զի աւազով զծով փակեաց, տկարան զհզաւրն սանձեաց, ի ջրոյ զերկիր եղ ցնծող եւ լաժ բնութեան, ծանուն եւ խիստ ի վերա կալ պատրաստեաց, եւ ի ձեռն մարգարէին փոքր փայտիւ երկաթ վերամբարձեաց: Նոյնպէս եւ եաշին զաշխարհ[՛]ս ինքն ձգեաց: Արդ, զոր արիւնակ ջուր բառնայ զերկիր, նոյնպէս եւ՝ եաշն. ասպ ուրեմն՝ մեծի զարութեան եւ իմաստութեան ցուցք են: Արդ, զայս ամենայն զմտաւ ածե(ա)լ Պաւղոս հիացեալ ասէր. «Յիմարն Աստուծոյ իմաստնադոյն է^{10*}»⁶:

ՏԱՐԸՆԹԵՐՅՈՒՄԵՆԵՐ

Խ ո Ր ա զ Ի ր

A շիֆ: Խորագիրն քառ B-ի:

Բ Ե ա զ Ի ր

1—2 A շիֆ՝ Զի ճառ եաշին... մի վնասեցի քարոզութիւն: 2—4 B Այլ զի ի գէպ էր հեթանոսաց մտելոց զեաշն ծաղր առնել, որպէս թէ իմաստութեամբն իրեանց քնդղմ կալ եւ պատերազմել՝ միւթարելով Պաւղոս զաշակերտելսն ասէր, թէ՛ «ճառ եաշին կորուսելոցն է յիմարութիւն»: Կարծեք, ասէ ատաք ինչ լինել եւ զարմանալի զայդ իսկ բնութեան ունին իրր կորստականացն շինել ծանաթ նորա զարութեան, զի ցնորեցան եւ խելազարեցան եւ թշնամանեն եւ տաղական բնդ փրկութեան զկզս եւ կերակուրս զի, որ ինչ գեր ի վերոյ է քան զխորհուրդս, հաւատոց միայն կարուտանայ: Որպէս այլուր ասէ, թէ՛ հաւատովք ճանաչել զնա եւ ոչ՝ բանիւ բնութեան: Եւ ասպ՝ զի մի կարծիցէ որ, թէ ես անարգեցի զիմաստութիւն, որ չեղեւ նորա զարութեան հասու: Լուարուք եւ ի Գրոց, զի եւ ի սկզբանն իսկ խոտեալ, անարգեալ է Զոգոյն զիմաստս աշխարհի, զի գրեալ է. «Կորուսից զիմաստութիւն

9* Ա Կորնթ. Ա 24:

10* Ա Կորնթ. Ա 25:

իմաստնոց»: Տես զիմաստութիւն, զի իրրեւ սասց, թէ գրեալ է. զիրացն յայտնութիւն ի վերայ բերէ եւ ասէ հարցմամբ. «ար է իմաստութիւն, որ հպարտանայր, թէ իմաստիւս ապրեցայ կամ փրկեցայ դարութեամբ կամ բնութեամբ ուսուցի զհրէ այս կամ զհեթանոսս եւ կամ զայս իսկ կամելով ծագր անեկ զսնտոսի պարծանսն, հարցանէ. ո՞ր է Պղատոն, ո՞ր է Պիհոսոն, ո՞ր է Անագաստորասն, ո՞ր է Սոկրատես, որ եւ ոչ զանձն կարացին փրկել մեծամեծ եւ կուտակական բանիւքն: Իսկ ետան ձկնորսաւքն եւ տղիտաւքն զամենայն իսկ տիեզերս որսաց ի կեանս եւ իրրեւ վկայութեանցն ազատեաց զնոսա ասելովն. «Ոչ ապարեն իմարեցոյց Աստուած զիմաստութիւն աշխարհիս այսորիկ»: Ասէ եւ զպատճառսն զայստորիկ, զի իմաստութիւն Աստուծոյ ոչ ծանեաւ աշխարհի իմաստութեամբն զԱստուած» (Ա Կորնթ. Ա 21): Իմաստութիւն Աստուծոյ արարածքս են. որպէս այլուր ասէ, թէ՛ «Աներեւոյթք նորա արարածովքս իմանի» (Հռովմ. Ա 20): Մեծ են երկիրն եւ անբա՛ երկիր, սքանչացիր բնդ արարիչն Վիս. Զի զէպ էր առ նոսայ... բնդ արարիչն սքանչացին: 3 Ա կրկնվում է՝ Զի որ ինչ... զխորհուրդն 4—5 Ա չի՛՛ զի ոչ միայն եղև... իրրեւ զոչինչ արար»: 5—6 Ե եւ դարձեալ, «Երկիրս ունի զամենայն բանիս զարութեան խորոյ»: Արդ, իրրեւ ոչ կամեցան այսու ճանաչել զնա հաճեցաւ Աստուած ետալի եւ թաղմամբ եւ յարութեամբ ապրեցուցանել զհաւատացեալսս, որք հստատովք ճանաչեն զնա: Եւ ի ձեռն սլսք զարութեան ապրեցան: Իսկ անհաւատն ի սնտոսիսն ապաւինելով, կորեաւ Վասն զի զայս ամենայն հրաշագործութեան խորհուրդս մարդկեղէն իմաստիւք կամեցան բնեկ եւ իմանալ: Եւ իրրեւ ոչ հասին, յիմարեցան, վասն այնորիկ ասէ, թէ՛ յիմար քարոզիւն ոչ եթէ էր, այլ թուեցաւ նոցա: «Իսկ որովհետեւ հրէայք եշան հայցեն եւ հեթանոսք՝ իմաստութիւն», զայթակղութիւն են շարշարանք նորա հրէից եշանախնդրաց եւ յիմարութիւն է հեթանոսաց իմաստախնդրաց: Իսկ այնոցիկ, որ կոչեցեալն են ի հրէից եւ ի հեթանոսաց՝ Քրիստոս զարութիւն Աստուծոյ Զի աստուածարար զարութեամբ խափանեաց զամենայն կուսս եւ իմաստութիւն դարձեալ նորա, զի հաճեցաւ եւ հաւանեցոյց նա խաղաղութեամբ զվայրենութիւն հեթանոսաց: Եւ ի ձեռն հակառակացն յաղթեաց ամենեկուն Աստուած, բանզի ոչ մարդկային էր քարոզութիւն, այլ՝ աստուածային: Արդ, յորժամ ասեմք ցհրէայն, թէ՛ հաւատացէք, խնդրեն նշանս եւ զարութիւնս ցուցանել: Իսկ մեք ասեմք, թէ՛ խաչեցաւ եւ մեռաւ, որ քարոզին: Եւ այս բաւական է զպկարսն մերժել եւ զհաւատով զարացեալսն առ ինքն ձգել եւ հաստատել: Յաղագս այնորիկ անճանաչի է զարութիւն ետալին, որպէս թէ ալիկոծեալ նաւահանգստի ցանկալ եւ նա զմիւս կողմն խորոցն ցուցանէ եւ կամ քրժիշկ ոչ զեղովք, այլ վիրաւորելով խոստանայ ողջացուցանել, եւ այնու ձգել առ ինքն մեծի զարութենէ է: Նոյնպէս եւ առաքեալքն ոչ ի ձեռն եշանացն, այլ իրաւքն, որ հակառակ թուէր, յաղթողք եղին: Որպէս եւ Քրիստոս զկոչրն կառովն, որ խոտազոյն խաւարն էր, երարձ զկուրութիւն: Նոյնպէս եւ ետալին զաշխարհս հաւանեցոյց, որ է յաւելուած եւ ոչ բարձումն զայթակղութեան: Սոյնպէս ի յարարածս գործեաց, զի տկար աւագաւ զծով սանձեաց եւ զերկիր ի վերայ չրոց հաստատեաց, եւ ի ձեռն մարդարէին փոքր փայտին երկաթ ի խորոց երարձս նոյնպէս եւ ետալին զաշխարհս յինքն ձգեաց: Արդ, որպէս չորս բաննայ զերկիր, նոյնպէս եւ բաննայ զաշխարհս, որ մեծի զարութեան եւ իմաստութեան ցոյցք, հակառակաւ հաւանեցուցանել: Արդ, զայս ամենայն զմտաւ ածեալ Պաղոս հիացեալ ասէր, թէ՛ «Յիմարն Աստուծոյ իմաստնագոյն է քան զմարդիկ եւ տկարն Աստուծոյ զարագոյն է, քան զմարդիկ»: Յաղագս ետալին ասէ տկար եւ յիմար զնա, այլ ոչ եթէ յիմար էր, այլ՝ թուէր, զի առ նոցա կարծիսն պատասխանէր. զի զոր ոչ կարացին իմաստասէրքն հանճարով հաւանեցուցանել, զայն, որ թուէր յիմարութիւն, նա ուղղեաց եւ յիմարն Աստուծոյ իմաստնագոյն զտաւ, զի բնդ աշխարհս ամենայն բնեացաւ եւ զամենեկեան հզարապէս առ եւ բիրք ձեռնարկեցին շիջուցանել զխաչելոյն նշանսն: Եւ ոչ ըստ կամաց նոցին եղև: Սա աճեաց ի մեծութիւն եւ նորա կորեան, կենդանիքն բնդ մեռելոյն պատերազմելով ոչինչ զարացան, այլ յամսով եղին: Ասաց եթէ՛ «Յիմարն Աստուծոյ իմաստնագոյն է» եւ եցոյց, եթէ արտաքոյ բնկեցաւ իմաստութիւն մարդկան: Ի վկայութենէ Գրոց եւ յիցից իրացն յայտ արար ի վկայութենէն, որ ասէ. «Կորուսից զիմաստութիւն իմաստնոց», եւ իրացն էլից հարցմամբն եցոյց, եթէ՛ «ո՞ր իմաստուն, ո՞ր զպիր», եւ եցոյց, եթէ ոչ մանկան են իրքն, այլ՝ հին եւ ի վերուստ կանխաւ սպասաւորեալ եւ ասացեալ, եթէ՛ «Կորուսից զիմաստութիւն իմաստնոց»: Եւ եցոյց եթէ, յիրաի, այսորիկ եղեն, «զի իմաստութեամբն Աստուծոյ ոչ ծանեաւ աշխարհ իմաստութեամբն զԱստուած, հաճեցաւ Աստուած քարոզութեամբ յիմարութեան ապրեցուցանել: Եւ եթէ ետան անճանաչելոյ զարութեան եւ իմաստութեան ցոյցք են, եւ եթէ յոյժ մեծագոյն է Աստուծոյ յիմարն, քան զմարդկային իմաստութիւն: Եւ զայս զարձեալ ոչ ի ձեռն վարդապետաց, այլ ի ձեռն աշակերտացն. զի տղետք կարծեցեալք խորտակեալ բա-

կեցին զամենայն ամբարտաւանութիւնս ընդդէմ գիտութեան Աստուծոյ: Փյս. եւ վասն զի ի ձեռն իմաստութեան այնորիկ... Պաւղոս յիացեալ ասէր. «Յիմարն Աստուծոյ իմաստնագոյն է»:

Ե

ՅՁՎՀԱՆՆՈՒ ՈՍԿԵՐԵՐԱՆԻ Ի ԿՈՐԻՔԱՅԻՈՅ ՔՂԹՈՅՆ ՄԵԿՆՈՒԹԵՆԷ՛
ԱՍՍՏԵԱԼ ՎԱՍՆ ՆՆՋԵՅԵԼՈՅ

Աղէ, ասա ինձ, ով կին դու, զի՞ ճշեա եւ ընդէ՞ր վայեա ի վերայ ան թոյ՛: Զի մեկնեցաւ, ասէ, յինէն, եւ այլ ոչ եւս՝ տեսանեմ զնա: Մի լար, ով կին դու, քանզի զնա ի վեր յերկինս կոշեաց Աստուած: Աղէ՞, ասա ինձ՞, եթէ տեսանէիր զայրն թո պսակ ի գլուխ եզեալ՞ եւ թագ կապեալ, լայի՞ր արդեաւք. եւ ոչ երբէք: Այլ ոչ գիտեմ, ասէ, յոր՞ տեղի շոգաւ եւ կամ թէ՞ որչափ հանգիստ դտաւ՞: Է՞ր վասն շգիտեա, ասա ինձ, զի եթէ՞ ուղիղ վարեցաւ եւ կամ՞ այլազգ ինչ, յայտ է, թէ ուր երթալոց է՞: Վասն այսորիկ կոծիմ, ասէ, զի մեղաւոր զնաց աստի՛: Պատճառք են այդ եւ բարուրք՞. ի կենդանութեան նորա պարտ էր՞ քեզ արտասուել, զի թերեւ կարճէիր զնա ի մեղացն: Իսկ դու աւանիկ տեսանես այժմ, զի ոչ իրաւք զանձին խնդրես եւ ոչ հանգուցելոյն՞: Ընդ այն եւս պարտ էր քեզ ուրախ լինել վասն ան թոյ, զի կարճեցաւ յառաջիկայ մեղացն՞, եւ ոչ եթէ ողբալ, այլ աւզնել զնացելոյն ոչ միայն արտասուաւք, այլ՝ աղաւթիւք, պահաւք եւ ողորմութեամբք, եւ տրաւք տնանկաց հաշտեցուցանել զԱստուած ընդ նմա՞: Քանզի ոչ եթէ ընդ վայր ինչ կարգեցաւ այս կամ ի գուր չիշել ի խորհուրդ աստուածային՞ պատարադին զննչեցեալսն. եւ վասն նոցա իսկ մատուցանել՞ զաղաշանս: Զի եթէ չէր վասն նոցա քառութեան, ապա եւ ոչ իսկ յիշատակեաք զնոսա ի պատարագն: Զի ոչ են՞, եթէ ընդ խաղ ինչ են, այլ Հոգւոյ Սրբոյ հրամանք կատարին:

Եւ արդ, զայսոսիկ գիտելով, աւզնեցուք հանգուցելոյն, աւժանդակ եացուք՞ զնացելոյն եւ կատարեացուք վասն նոցա յիշատակ մարմնոյ Քրիստոսի Յիսուսի: Զի եթէ զորդիսն Յորայ սրբէին՞ ողջակէզքն, որչափ եւս առաւել՝ արիւնն Քրիստոսի: Եւ արդ, մի յապաղեացուք մատուցանել վասն նոցա պատարագս՞ եւ անել ողորմութիւն: Զի բաւական է այն նոցա յազնականութիւն եւ ի մխիթարութիւն, քանզի սովոր է Աստուած այլովք այլոց ողորմել: Եւ զայս Պաւղոսի յայտ արարեալ ասէր, թէ՛ «ի բազմադէմ շնորհացն, որ ի մեզ բազմաւք պարգեւեցաւ զոհութիւն վասն ձեր՞»: Եւ արդ, մի յապաղեացուք անել յիշատակս նոցա, աւզնել զնացելոյն եւ աղաւթս մատուցանել վասն նոցա, քանզի հասարակաց առաջի ամենայն տիեզերաց կայ սրբումն՞: Վասն այսորիկ համարձակիմք վասն ամենայն ննչեցելոց

Ա զ Ր Յ Ո Ւ Բ Ե Ն Ե

A=Մ 2783, 92բ—93ա:

B=Մ 992, 41ա—բ:

C=Մ 991, 48ա—բ:

D=Մ 944, 26բ—27ա:

E=Մ 941, 225բ:

Կ* Բ Կորնթ. Ա 11:

աղաթս առնել և պատարագս մատուցանել²⁴, և մանաւանդ ընդ հայրապետացն և ընդ մարտիրոսացն յիշատակել զնրնչեցեալսն: Վասն զի ամենեքեան մի մարմին ևմք ի Քրիստոս և անդամք յանդամոց նորա և ի նա յազիմք և կատարիմք, և նա է թողութիւն մեղաց մերոց, և նովաւ ժառանգիմք²⁵ զարքայութիւն երկնից, և նմա փառք յաւիտեանս²⁶:

ՏԱՐԸՆԹԵՐՅՈՒՄՆԵՐ

Խ Ն Ր Ա Ղ Ի Ր

BD նորին Յոհաննու: C նորին Յոհաննու ասացեալ: E Յովհաննու Ոսկերերանին՝ ի Կորնթացոց թղթոյն մեկնութենէ: Խորագիրն ըստ Երուսաղեմի Սրբոց Հակոբյանց մատենադարանի № 1ա (268թ) ձեռագրի (Ն. Եպս. Պողարյան, Մայր ցուցակ ձեռագրաց Սրբոց Յակոբեանց, Ա. Երուսաղեմ, 1966, էջ 6):

Բ Ն Ա Ղ Ի Ր

DE և ողողանիս վասն մահուան առն քո (E չիք՝ վասն մահուան) փխ և քնդէ՞ր... առն քո: 2 E չիք՝ և ևս: 3 DE այլ (E այլ գնա) յերկինս կոչեաց Աստուած փխ Մի յար... Աղէ: 4 D չիք՝ ինձ: 5 ABC եղեալ փխ եղեալ: 6 E թէ յոր: 7 DE չիք՝ և ևս... հանգիստ գտաւ: 8 E թէ: 9 E ևս թէ (չիք՝ և): 10 E յայանի է, ոչ երթալոցն է: 11 E չիք՝ աստի: 12 C բարբ: E այդոքիկ բարբոքն էր փխ այդ և բարբոքբ: 13 E չիք՝ պարտ էր: 14 C տեսանիս: E չիք՝ իսկ դու աւանիկ... յառաջիկայ մեղացն: 16 E ընդ նոսայ զԱստուած: 18 B մատուցանել իսկ: 19 B թէ փխ ևն: 20 D չիք՝ հանգուցելոյն, աւժանդակեացուք: 21 D սրբեցին: 22 C պատարագ: 23 ABCE չիք՝ ևս զայս Պաւղոսի... կայ սրբումն: 24 D ամենայն տիեզերաց աղաթս մատուցանել փխ աղաթս առնել... մատուցանել: 25 C ժառանգիմք: 17—26 E ի զուր ինչ յիշեմք յաստուածային խորհուրդն զանցեալսն, զոր վասն նոցա մատուցանեմք զաղաչանս զառն առաջի կայ, որ երարձ զմեզս աշխարհի և ոչ զարձեալ ընդունայն ինչ, որ առաջի սեղանոյն կայ և զահագին և զսոսկայի խորհուրդն կատարի, ոչէ վասն ամենեցուն ի Քրիստոս ննչեցելոցն նայ և յիշատակս նոցա կատարէ: և արդ, մի յապաղեացուք մատուցանել պատարագս և առնել ողորմութիւնս, զի բաւական է այս նոցա յազնականութիւն և միսիթարութիւնք, քանզի սովոր է Աստուած աչովք այլոյ ազնել և ողորմել. փառք յաւիտեան փխ. յիշել ի խորհուրդ աստուածային... և նմա փառք յաւիտեանս:

Զ

[ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՈՍԿԵՐԵՐԱՆԻ Ի ԿՈՐՆԹԱՅԻՈՑ ԹՂԹՈՅՆ ՄԵԿՆՈՒԹԵՆԷ]

«Որ ուտէ և ըմպէ զբաժակն Տեառն անարժանութեամբ, պարտական կղիցի մարմնոյ և արեան Տեառն*»: Ընդէր ասէ զի զարարինակ, որ յայնժամ խոցեցինն, ոչ կերիցեն, այլ զի հեղցեն անարգարար, նոյնպէս և որք աստ անարժանութեամբ մերձենան, ոչինչ շահին, այլ դատապարտին¹: Եւ ոչ, զի շնորհաւք տուաւ² մեզ, անարգանաւք ուտիցեմք անսրբարար:

* Ա Կորնթ. ԺԱ. 27, 29:

Ա Ղ Ր Յ Ո Ւ Ր Ն Ե Ր

A=N 5618, 138թ—139ա:
B=N 6453, 40թ:

Խորագիրն ըստ բովանդակութեան:

Բ Ն Ա Ղ Ի Ր:

1 A դատապարտ են: 2 B տուան:

Է

ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՈՍԿԵՐԵՐԱՆԻ ՊԱՏՃԱԾԻ ԵՐԿՐՈՐԳ ԿՈՐՆԹԱՑԻՈՅՆ

Պարտ եւ պատշաճ է ի սկիզբն թղթիս¹ ի բնին² մտանել, նախ^{2*} թէ բնդէ՞ր բնաւ³ Երկրորդ թուղթն^{3*} զնէ⁴ Առաջնովն եւ կամ բնդէ՞ր սկիզբն արկեալ⁵ պատմէ⁶ ի գթութեանցն Աստուծոյ եւ ի մխիթարութեանցն⁷: Վասն զի ասաց յԱռաջնում թղթին⁸. «Եկից⁹ առ ձեզ եւ գիտացից¹⁰ ոչ զբանս հպարտացելոցն, այլ՝ զզարութիւնս^{1*}»: Դարձեալ¹¹ ի^{11*} կատարածի անդ հանդարտագոյնս¹³ զնոյնս խոստացաւ¹⁴. «Եկից առ ձեզ, յորժամ ի Մակեդոնիայ¹⁵ անցանիցեմ եւ յամեցից առ ձեզ¹⁶, եւ եթէ դիպիցէ¹⁷ ձմերկցից առ ձեզ^{2*}»¹⁸: Արդ, զկնի աշտպիսի աւետիս արձակելոյ, էանց բազում ժամանակ գալոս նորա առ նոսա¹⁹, զի կալաւ զնա Հոգին յայլ²⁰ բազումս իրս ի բազմապատիկս պատուականագոյնս²¹: Վասն որոյ հարկ եղև²² Երկրորդ թղթոյ²³, այլ ոչ լինէր պէտք, եթէ սակաւագոյն էր յամեալ²⁴: Դարձեալ ոչ^{24*} վասն այսորիկ միայն, այլ զի լաւագոյն²⁵ եղեն յԱռաջին թղթին յանդիմանութենէն²⁶ եւ պոռնկացեալն²⁷ անարգեցիին²⁸, յորոյ վերա գառաջինն միաբանեալ մեծամտեցին, զայն բովանդակ անարգեցին եւ արհամարհեցին, եւ զայս իսկ յայտնեաց եւ ասէ. «Զի եթէ տրամեցոյց որ զիս, ասէ, ոչ եթէ զիս տրամեցոյց, այլ ի փոքրիշատէ երեւեցայց ամենեցուն ձեզ, շատ է այնպիսոյն պատուհասն ըստգիւտ լինել ի բազմաց անտի^{3*}»: Եւ դարձեալ յառաջ մատուցեալ զնոյն նշմարէ եւ ասէ. «Ահաւասիկ այն, որ ըստ աստուածութեան տրամեցարուք դուք, որչափ ինչ փոյթ գործեաց ի ձեզ, որչափ աշարջութեամբ տալ պատասխանի, որչափ առնել տրամութիւն, որչափ ի վերա կացուցանել, որչափ նախանձ նախանձեցուցանել, որչափ իրաւաց զվրեժ խնդրել յամենայնի^{4*}»: Զանձինս ձեր ընծայեցուցէք սրբեալս եւ արգարացեալս եւ ժողովն իսկ, որ հրամայեցաւ, փութով ժողովեցէք²⁹: Վասն այսորիկ ասէ. «Գիտեմ զչաւժարութիւնդ ձեր, որ³⁰ վասն ձեր պարծեցեալ³¹ եմ ի մէջ³² Մակեդոնացւոց, եթէ Աքսեցիքն ի հերուն հետե պատրաստեալ^{5*} են»³³ եւ զՏիտոս, որ ձեզն առաքեցի³⁴, ամենայն գթութեամբ ընկալայք³⁵: Եւ այնու իսկ դարձեալ ցուցանէ ու ասէ, եթէ «առաւել իմն գոյթ գոյր նորա առ ձեզ առ ի յիշատակել զհնազանդութիւն ձեր ամենեցուն որպէս զիարդ ահիւ եւ երկիւղիւ ընկալարուք զնա^{6*}»³⁶: Վասն այսր ամենայնի գրէ նա զԵրկրորդ թուղթն, զի պարտ եւ պատշաճ էր որպէս զիարդ մինչդեռ մեղանշէինն մեղադիր լինէր, սոյնպէս իբրեւ ուղղէին եւ դառնային ընդունելն եւ գովելն: Վասն այսորիկ եւ ոչ բնդ ամենայն թուղթսն սաստէ եւեթ, բայց

Ա զ ր յ ո լ ւ ը ն ք

A=№ 2692, 109բ—110բ:

B=№ 2691, 88բ—89ա:

C=№ 1879, 331բ—333ա:

D=№ 1208, 209բ—90ա:

1* Հմմտ Ա Կորնթ. Գ 19:

2* Ա Կորնթ. ժՁ 6:

3* Բ Կորնթ. Բ 5—6:

4* Բ Կորնթ. է 11:

5* Բ Կորնթ. Բ 2:

6* Բ Կորնթ. է 15:

միայն սակաւիկ ինչ մերձ ի վախճանն, քանզի էին ոմանք առ նոսա ի հրէից անաթի հաւատացեալք եւ մեծամտեալք, որք ամբաստանէին զՊաւղոսի³⁷, իբրեւ զամբարհաւաճ³⁸ եւ զանպիտան³⁹, քանզի ասէին. բանք⁴⁰ նորա ծանունք⁴¹, բայց տեսիլ նորա նուազ, բանն⁴¹ խոտան եւ արհամարհեալ^{7*}»⁴², այսինքն՝ զոր ասէին. յորժամ ի մէջ մեր լինի, ոչքնշուկ ի վերա նստի նորա, այս է, զոր ասէ. «տեսիլ մարմնոյ նորա տկար եւ անարգ», այլ յորժամ քստ մեզ անդր ելանէ, մեծամեծս բարբառի հպարտացեալ թղթաւքն իւրովք, այն է, որ ասէ «թուղթքն ծանրածանր» զայն ցուցանէ: Դարձեալ, զի հրէին յանձինս իւրեանց պաճուճեալք եւ կեղծաւորէին երեւցուցեալ զանձինս իւրեանց⁴³. մեք ոչինչ յումեքէ առաք: Վասն այսորիկ ակնարկէ սակաւ մի յասել անդր, եթէ՝ «որով պարծեսցին նորա, զտղին այնպէս քաջ որպէս մեքն^{8*}»⁴⁴: Դարձեալ յետ այնորիկ, քանզի եւ վասն բանին՝ ճշմարտութեան ոմանք հպարտանային, նա զինքն ի տգէտս իշուցանէր, եւ յայտ առնէր, եթէ ոչ զտգէտութիւն միայն համարէր ինչ ամաթ, այլ եւ զճշմարտութիւն նոցա յարզի շառնէր: Իսկ արդ, որովհետեւ մարթ էր անդրին եւ անդ զնոցա բազմաց զմիտս հաճել⁴⁵, նա յիւրում թղթի անդր զրեալ է զնոսա: Վասն որոյ⁴⁶ ուղղութիւն եկին: Դարձեալ զհրէարեն ժպրհութիւն նոցա անարգէ եւ անգոսնէ, զի տարածամ խրատելն յամառէին, ապա փոքր ի շատէ ի նմին թղթի զանպատուհասն պատուհասէ⁴⁷:

Արդ, զարութիւն թղթոյս, որչափ պարտ եւ պատշաճ էր կարճ ի կարճոյ⁴⁸ ցուցանել այսպէս թուեցաւ ինձ, թէ իցէ⁴⁹: Բայց պարտ է զսկիզբն թղթոյս առաջի առնուլ եւ, յետ սովորութեան ողջունի նորա, ասել, եթէ բնդէր այնպէս սկսաւ ի գթութեանցն Աստուծոյ: Նախ եւ զայն եւս ասել, զիարդ եւ ի սկզբան անդ զնել, եթէ բնդէր բնաւ զՏիմոթէոս առանձինն իւր համեմատեցէ⁵⁰. «Պաւղոս առաքեալ Յիսուսի Քրիստոսի եւ Տիմոթէոս եղբայր^{9*}»⁵¹:

ՏԱՐԸՆԹԵՐՏՈՒՄՆԵՐ

Խ Ո Ր Ա Պ Ի Ր

D Յոհաննու Ոսկերիքների Պատճառ Բ Կորնթայոց: Անթիլիաս N 26, 63բ. Ոսկերիքներն Յովհաննու (Ա. վրդ. Դանիելյան, Մայր ցուցակ, էջ 185):

Բ Ն Ա Պ Ի Ր

1 ABD չիք՝ ի սկիզբն թղթիս: 2 Անթիլիաս BD ինքնին վիս ի բնին: 3ա C չիք՝ նախ: 3 C չիք՝ բնաւ: 3ա D թղթէ: 4 ABCD չիք՝ զնէ: 4ա D առ Առաջնոյն: 5 ABD արարեալ վիս արկեալ: 6 C կարգէ վիս պատմէ: 7 AB չիք՝ եւ ի միթարութեանցն: 8 ABD Արդ, բնդէր երկրորդ թուղթն զնէ առ Առաջնոյն, ասացուր: Եւ զի ասաց ասէ վիս Վասն զի... թղթին: 9 AB եկիցես: 10 AB ի միտ առից վիս զիտացից: 11 C եւ ի վիս դարձեալ: 12 ABD առ վիս ի: 13 C թղթին վիս անդ հանդարտագոյնս: 14 ABD խաւսեցաւ վիս խոսացաւ: 15 ABD ի ժամանակի իբրեւ ի կողմանս Մակեդոնացոց: 16 ABD այլ առ ձեզ երեկացից վիս յամեցից առ ձեզ: 17—18 C չիք՝ եւ եթէ ...առ ձեզ: 18—19 AB բազում ժամանակ անցեալ բնդ մէջ յամեաց (D յամեալ) եւ յարդեցաւ վիս զկնի այսպիսի աւեախ... առ նոցա: 20 ABD ի վիս յայլ: 21 C չիք՝ ի բազմապատիկս պատուականագոյնս: 22 AB այսորիկ պէտք եղեն վիս Վասն որոյ հարկ եղև: 23 C թուղթ զրեալ վիս երկրորդ թղթոյ: 23—24 A չիք՝ այլ ոչ լինէր... յամեալ: 24ա C եւ ոչ: 25—26 ABD չիք՝ լաւագոյն եղեն... յանդիմանութեանէն: 27 C պոռնկեալն: 28 AB

7* Բ Կորնթ. Ժ 10:

8* Բ Կորնթ. ԺԱ 12:

9* Բ Կորնթ. Ա 1:

շի՛ք՝ անարգեցին: 28—35 C անարգեցին խստագոյն: Վասն այնորիկ եւ զՏիտոս ի բաշաւ-
 լութիւնն եւ ի մխիթարութիւնն նոցա յղեաց: Իսկ իբրեւ դարձաւ նա ի նոցանէ եւ պատմեաց
 զհոգեւոր միարանութիւնն նոցա, զուարթացեալ Պաւղոսս զրեաց առ նոսա զԵրկրորդ թուղթն,
 զորս եւ զոհանալով շնորհակալ լինի, թէ՛ իբրեւ եկն Տիտոս եւ պատմեաց մեզ զանձուկն
 ձերոյ ի մեզ եւ զողբումն ձեր, որ ըստ Աստուծոյն տրամեցարուք, եւ թէ՛ որչափ փոյթ զոր-
 ծեաց ի ձեզ Առաջին թուղթն, որչափ աշարջութեամբ տալ պատասխանի, ահ եւ սէր ի ձեզ
 ցուցանել, որչափ դուք առ մեզ, որչափ նախանձ բարեաց եւ վրեժ ի թշնամեաց: Յամենայնի
 ցուցեալ զանձինս ձեր սուրբս լինել, եւ զժողով փութապէս ժողովեցայք, զոր գիտացեալ իմ
 վասն ձեր պարծեցեալ եմ ի մէջ Մակեդոնացւոցն: Եւ զՏիտոս, որ զձեզ առաքեցի, բազում
 է զուրի նորա առ ձեզ, բանդի յիշեցուցանէր մեզ զձեր հնազանդութիւնն, թէ՛ որպէս ընկալայք
 զնա: Փխ. յորոյ վերապառաջինն միարանեալ... զթութեամբ ընկալայք: 29—30 C շի՛ք՝ վասն
 այսորիկ ասէ... ձեր, որ: 31 AB պարծէ: 32 ABD կողմանս փխ. ի մէջ: 33 C շի՛ք՝ էթէ Աքաե-
 ցիքն... պատրաստեալ են: 34 AB առաքեալ էր: 35—36 C Բազում է զուրի նորա առ ձեզ փխ.
 եւ այնու իսկ դարձեալ... ընկալարուք զնա: 36—37 C եւ դարձեալ ի բազում զոհանալն ասէր.
 Եւ զզգանամ ի տրամեցուցանելն, որ զայսչափ զանձս բարեաց ուղղեաց ձեզ: Վասն այսր
 ամենայնի կարեւոր էր զրեալ առ նոսա Երկրորդ թուղթ եւ զովէ զնոսա յասելն. «Ի սրտի
 իմում կեայք, ի կեալ եւ ի մեռանել ընդ ձեզ», եւ թէ՛ «բազում համարձակութիւն է ինձ
 առ ձեզ, եւ բազում պարծանք են ինձ վասն ձեր, եւ թէ՛ «չի եմ մխիթարութեամբ: Զի
 թէ՛ պէտ աբտաբոյ՝ մարտք եւ ի ներքոյ՝ արհաւիրք, այլ, ի զայն Տիտոսի, լցայ խնդութեամբ,
 որ թէ՛ պէտ եւ յառաջնում զրեցի եւ առ ձեզ ոչ վասն այնր, որ զրկեացն կամ զրկեցաւ, այլ
 վասն յայտնելոյ զփոյթ հնազանդութեանն ձերոյ: Եւ դարձեալ յայն սակս զրեցի, զի մի յոր-
 ժամ գայցեմ հաշիւս լինիցին եւ տրամութիւն կրիցեմ ի ձէնը: Եւ թէ՛ զԱռաջինն ի նեղութեանն
 սրտի զրեցի առ ձեզ ոչ վասն տրամութեան, այլ զի հոգարարութեան սերն իմասցիք: Եւ
 թէ՛ «որ զիս տրամեցոյց ոչ եղև տրամեցոյց ոչ եղև տրամութիւնն իսպառ, այլ զի մի ծանր
 երեւեցայց. շատ է այնպիսոյն պատուհան, որ ի բազմացն է»: Արդ, ազալեմ զձեզ շնորհել
 նմա եւ մխիթարել, զի մի նա ընկղմիցի եւ մի մեք զրկիցիմք ի սատանայէ, բանդի չէ որ
 անտեղեակ խորհրդոց նորա: Գրեաց եւ վասն տրոց առատութեան առ սուրբսն, յորս եւ
 բազում զովութիւն անէ այսպէս եւ յամենայն թուղթսն ոչ միայն սաստիւ, այլ եւ զթաժ սի-
 բով խաւսի ի վճարման թղթիս ասէ եւ վասն սուտ առաքելոցն: Քանզի էին ոմանք ի նոցանէ
 հպարտացեալք եւ մեծամտեալք, որ բամբասէին զՊաւղոսս Փխ. վասն այսր ամենայնի զրէ
 նա... որք ամբաստանէին Պաւղոսսի: 38 A զամբահաւան: C զամպարհաւան: 39 C շի՛ք՝ զան-
 պիտան: 40 AB բանք փխ. թուղթ: 41 AB ծանրարանք փխ. ծանուրք: 42 ABD տեսիլ յան-
 դիմանութեան նորա անարգ փխ. տեսիլ նորա նուազ, (D+) բանն խոտան եւ արհամար-
 հեալ: 42—47C եւ դարձեալ, թէ՛ յորժամ ի մէջ մեր լինի, իբրեւ զոչինչ մի է եւ, յորժամ
 հեռանայ, հպարտանայ թղթովքն մեծամեծս բարբառելով, որով զմիտս սաստին, ցուցեալ է.
 ազալեմ միմիայն ի հեռուստ, այլ զի ի մատուստ համարձակիցիմ: Դարձեալ առ կեղծաու-
 րեալսն բանիք, եւ առ ընչիցն ազահութիւնն թաքնարար անելով ի յերեւելիսս անինչս երե-
 փիլ, յաղագս որոյ եւ ասեն. «հրաժարեցէք ի զազանեաց ամալթոյն» եւ թէ՛ որ յոլով պար-
 ծին, եւ նորա իբրեւ զմեզ զտանիցին»: Եւ վասն բանիցն ճշմարտութեանն, որով նորա հպար-
 տանային, ասէ. «Ոչ մարմնեղէն իմաստութեամբ շոքեցաց յաշխարհի, այլ՝ շնորհաբն Աստու-
 ծոյ: Եւ զինքն առ ազեատս զնէ՛ յասելն, զի տգիտ եմ բանիւ, այլ՝ ոչ գիտութեամբ», որոց
 զրէթէ զնոսա զովէ, եւ զինքն խոնարհս ցուցանէ: Վասն այսր ամենայնի պարտ է աշակեր-
 տաց նորա զպատիւ նորա բարձրացուցանել եւ հակառակացն՝ բերանս կարկել: Որպէս եւ ասէր.
 «Ինձ պարտ էր ի ձէնը վկայութիւն անուր, զի ոչինչ զզակաս գտայ, քան զ՛առ առաքելայսն:
 Զնոսա զովէ եւ զհրէարեն ժպրհութիւնն անարգէ: Վասն աշակերտացն զողայ յասելն. «Գուցէ,
 որպէս ասն խարեաց զեալ, նոյնպէս եւ ձեր միտք լինիցին ի նոցա խորամանկ բանիցն,
 եւ ապականին ի միամտութեանն, որ ի Քրիստոս: Այսու զպատուհանն նոցա պատուաստէ
 եւ զանձն յարգէ, թէ՛ «Ոչ իշխեմք կշռել զանձինս մեր նոցա, որք զանձինս իւրեանց ձեզ
 ընծայեցուցանեն: Զի թէ՛ նորա այլ Քրիստոս բարոզէին, զոր մեք ոչ բարոզեցար, բարի
 էր զմերն խոտել: Իսկ թէ՛ մեք տուար զհոգին եւ նորա հանին, մեք շատար ինչս եւ նորա
 տոհմ. այնպիսիքն սուտ առաքեալք եւ նենգաւոր մշակք: Եւ ապա զանձին ցուցեալ առա-
 լելութիւն ազգաւ եւ պաշտամամբք զվշտաց եւ զնեղութեանց պատմէ եւ զայ ի տեսիլն եւ ի
 յայտնութիւնն: Այսու զնոցա ամբարհաւանութիւնն զազարեցուցեալ եւ զաշակերտան հաստատեաց
 կալ ի հաւատս ճշմարտութեան: Փխ. այսինքն՝ զոր ասէին. յորժամ ի մէջ մեր... զանպատու-
 հասէ: 43 B իբրոց: 44 A քաջ արա մարն փխ. քաջ որպէս մեքն: 45 AB հանեալ: 46 A այսո-

րիկ փխ. որոյ: 48 C շի՛ք՝ որչափ պարտ... կարճոյ: 49 C շի՛ք՝ այսպէս թուէցաւ... իցէ: 49—50 A: Բայց պարտ է յսկիզբն երթալ եւ տեսանել, թէ բնդէր իսկ բնաւ գրեաց զթուղթս եւ կամ զՏիմոթէոս իւր համեմատ եղ յասելն փխ. նախ եւ զայն եւս ասել... իւր համեմատեացէ: 50—51 ABD շի՛ք՝ «Պաղոս ասարեալ... Տիմոթէոս եղբայրս»:

Ը

[ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՈՍԿԵՐԵՐԱՆԻ Ի ԳԱՂԱՏԱՅԻՈՅ ԹՂԹՈՅՆ (Ե 12) ՄԵԿՆՈՒԹԵՆԷ]

Եւ արդ, ուր իցեն, որ յանդգնեցան անձամբ զանձանց¹ հատանել զծննդական զսերմունսն եւ զայսպիսի անէծս բնդունին², եւ զԱստուծոյ³ արարչութիւն խոտեցին եւ մանիքեցոցն⁴ գործակից լինին. զի նորա զմարմինն վնասակար եւ նենդիչ տանն եւ ի հիւզղէ իմն շարէ, այսինքն՝ ի նիւթոյ: Եւ սորայ⁵ արդեամբք այսպէս՝ զծննդակ կրանից տան || պատճառս, զի, իբրեւ թշնամի եւ զնենդիչ, խափանեն զսերմանական⁶ զարութիւնս, || զոր Աստուած ի բնութեանս հաստատեաց: Թէ այսպէս իցէ, ապա պարտ է զակն եւ զականջն եւ զլեզու եւ զունչս հատանել, որ է կատարեալ ամբարշտութիւն, զի ոչ եթէ սորայ են պատճառք շարի, այլ՝ կամք շարք եւ յաւժարութիւնք⁷ մտաց:

Ա Ղ Ր Յ Ո Ւ Ր Ն Ե Ր

A = № 5618, 247ա—բ:

B = № 6453, 56ա:

ՏԱՐԸՆԹԵՐՅՈՒՄՆԵՐ

Խորագիրն բառ բովանդակութեան:

Բ Ն Ա Ղ Ի Ր

1 B յանձանց: 2 B բնդունել: 3 B Աստուծոյ: 4 B մանիքեցոց: 5 B սորայ: 6 A զսերմանական: 7 B յաւժարութիւն:

Թ

ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՈՍԿԵՐԵՐԱՆԻ ԿՈՍՏԱՆԳՆՈՒՊԱԼԻՍԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ
Ի ԳԱՂԱՏԱՅԻՈՅ ԹՂԹՈՅՆ ՄԵԿՆՈՒԹԵՆԷ

«Այլ ինձ քաւ լիցի պարծել, բայց միայն ի Խաչ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի^{1*}»: Նա աւանիկ իբրն նախատանաց թուի, այլ՝ աշխարհի եւ անհաւատից, իսկ երկնի եւ հավատացելոց՝ փառք եւ պարծանք. որպէս աղբատութիւն բազմաց ծաղր եւ նախատինք են, այլ մեզ՝ պարծանք եւ բարձրութեան պատճառք: Այսպէս եւ Խաչն փառք եւ պարծանք են, զի յորժամ Տէրն եւ Աստուածն ճշմարիտ ոչ ամաւթ համարեցաւ վասն մեր զժառային կեր-

1* Գաղատ. 2 14:

Ա Ղ Ր Յ Ո Ւ Ր Ն Ե Ր

№ 993, 622ա—բ:

պարանս եւ զշարշարանս Խաչին յանձն առնուլ եւ անարդիլ, մի եւ մեր ամաթ համարեսցուք զնորա զանշափ մարդասիրութիւն: Այդ, շասաց, թէ՛ ես պարծիմ ալլով իւրք եւ կամ թէ՛ չկամիմ պարծել, այլ թէ՛ «քավ լիցի», եւ այսու վճռաւ ցուցանէ յորպիսի շարեաց զերծեալ եւ զԱստուծոյ ազնականութիւն զարավիդն կոչեսցէ ուղղել զիրան: Եւ ասէ, ինձ մի լիցի ի թրւ փատութիւն կամ ի մարմնաւոր հաճութիւն մարդկան պարծել, որպէս նոքայն, այլ՝ ի Խաչն Քրիստոսի, այսինքն՝ ի շարշարանսն, ի մահն, որով փրկեցարն: Զի որպէս որ բանտարդել կալանաւոր, որ զթագաւորն տեսանիցէ եկեալ հասեալ ի բանան եւ զկալանաւորսն արձակիցէ, բերկրի եւ ուրախանայ: Նմանապէս եւ ես պարծիմ իմով աշատութեամբս, «որով ինձ աշխարհս ի Խաչ ելեալ է եւ ես՝ աշխահի»: «Աշխարհ» այժմ ոչ զերկին եւ զերկիր ասէ, այլ՝ զաշխարհական իրս. զգովութիւնս ի մարդկանէ, զսպասաւորութիւնս, զփառս, զընչեղութիւնս, այսոքիկ, ասէ, ինձ մեռեալ եղին: Կրկին, ասէ, զմեռելութիւն այն ամենայն, ասէ, ինձ մեռեալ է եւ ես՝ նոցա, զի ոչ նոքա զիս ըմբռնել կարեն եւ ունել, քանզի մի անգամ իսկ մեռան ինձ, եւ ոչ ես ինչ ցանկանամ նոցա, քանզի եւ ես մեռեալ եմ նոցա. չիք ինչ երանելի քան զայնպիսի մեռելութիւն: Զի ոչ թլփատութիւն ինչ է: Մեծ է Խաչին զարութիւն, զի ոչ միայն զաշխարհիս իրս մեռեալ առնէ, այլ քան զամենայն հիւանդութիւնսն զեր ի վերոյ կացուցանէ զհնազանդեալսն: Զի ասէ. «ոչ թլփատութիւն ազնէ եւ ոչ անթլփատութիւն վնասէ, այլ՝ նորս արարած^{2*}», այսինքն՝ նոր առաքինութիւնքն երկոցունց բաւական եղին հնոց եւ նորոց եղելոցս, զի ոգիքն մեր մեղաւք հնացեալ, յանկարծակի ի միում ժամու յաւազանին նորոգեցան, զի երկինք եւ երկիր եւ ամենայն արարածք եւ մեր մարմինքս յանեղծութիւն փոխեսցին: Եւ ոչինչ այնուհետեւ պիտանի է. թլփատութիւն առ Քրիստոսի զարութեամբն, եւ «որ մի անգամ այսմ կանովնի միարան լինին^{3*}»: Ասէ զնոր առաքինութիւն ստացիր եւ զհաւատս փոխման յանապականութիւն: «Եւ որ այսր կանովնի զհետ երթան ի խաղաղութիւն եւ ի մարդասիրութիւն^{4*}», Աստուծոյ վայելին եւ զաստուածատես անուն ժառանգեն: Եւ որ զսոցին հակառակս իմանայցեն եւ կամ գործիցեն, թէպէտ եւ յազգէն իցեն ծնեալ եւ զնոյն անուն կոչիցեն յորջորջմամբն, յամենեքեան իսկ տարագիր լինիցին՝ ի թողութենէ եւ յամենայն պարգեւացն զրկեալք:

«Այսուհետեւ աշխատ որ զիս մի արասցէ^{5*}»: Ոչ որպէս աշխատեալ որ եւ ձանձրացեալ ասիցէ զայս, այլ յորդորէ զհեղգութիւն մտաց նոցա եւ հաստատէ զարէնսն երկիւղ արկանելովն, զի նա որ յամենայնի զամենայն հնարս շարշարանաց հնարէր խնդրել վասն աշակերտացն փրկութեան, զիա՞րդ լքանէր, որ ասէրն. «թէրես տացէ նոցա Աստուած գիտութիւն ճշմարտութեան^{6*}»: Է՞ր վասն ձանձրանալոյ ասէր զայսպիսի բանս. այլ զայս կամի ուղղել, թէ՛ մի լինիցի ձեզ այլ համարձակ խախտել զարէնսն, զոր եղի եւ հաստատեցի ես ձեզ, այլ ի նոյն հաստատուն կալ անշարժելի: «Զի

2* Գաղատ. 2 15:

3* Գաղատ. 2 16:

4* Անդ:

5* Գաղատ. 2 17:

6* Բ Տիմոթ. Բ 25—26:

ևս զշարշարանսն Քրիստոսի ի մարմնի իմում կրեմ^{7*}»: Ոչ ասաց, եթէ ունիմ զշարշարանսն Տեառն ի մարմինս, այլ՝ «կրեմ»: Որպէս զաւրաւոր որ արժանի նշանակաւքն պարծիցի՝ կրելով առաջի նմանապէս և դրաւշակիրքայսպէս և ևս վիրաւքս պարծիմ և ցնծամ և, քան զամենայն բանս և խաւսս, վկայս իմոց հաստատուն գնացիցս զփորձութիւն և զվիշտ և զվերս իմ իբրեւ և մեծ նշանակ յաղթութեան տարեալ ցուցանեմ: Եւ եթէ որ կամեսցի զինքն լսել և զիմոց մտացս զշափ և զհանդէս առնուլ, ի վերսս հայեսցի զհարուածս նշմարեսցէ: Եւ արդեամբքն իսկ քան բանիւ և զրով առնուցու զհանդէս:

«Շնորհք Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ընդ ոգւոյդ ձերում^{8*}»: Վերջին բանիւս զամենայն առաջինսն կնքեաց, զի շասաց լոկ, թէ՛ «ընդ ձեզ», որպէս և այլոցն, այլ թէ՛ «ընդ ոգւոյդ ձերում». զի մերժեաց յամենայն մարմնաւոր իրաց և զբարեբարութիւն Աստուծոյ և զշնորհսն յիշեցուցանէ, յորում վայելիացն, որով և հեռացան ի հրէական մուրրութենէն և ապա առնել արժանաւորս զհոգին ընդունել ոչ ըստ արինացն աղքատութեան, այլ ըստ հաւատոցն արդարութեան, զի և առնուլ կարիցեն և ունել: Վասն այնորիկ զխրատն յաղաւթից զէմս յարդարեաց և զշնորհաց և զհոգւոյն յուշ արարեալ: Ապա և եղբարս կոչեաց ողջունին և ազաշեաց զԱստուած, զի միշտ նորիմբք վայելիցեն և կրկին զգուշութեամբ զգուշացաւ նոցա, զի և ամէնն յաղաւթից կարգի է. պահել զնոսա հաստատուն ի շնորհսն, զի յորժամ նա բնակիցէ ի նոսա ամենեւին ամենայն խաբէութիւն աւտար ինչ կրանից, իբրեւ զփոշի հոգմոյ, առեալ մերժիցէ ի նոցանէ: Գրէ դարձեալ և առ Հոովմայեցիսն թէ՛ «Եւ ևս ոչ ամաթ ինչ համարիմ զԱւետարանն, քանզի զաւրութիւն Աստուծոյ է ի փրկութիւն ամենայն հաւատացելոց^{9*}»: Սոյնպէս և դու. եթէ լսիցես յումեքէ, եթէ՛ դու խաշելո՞ցն երկիր պագանիցես, մի ամաշեսցես և մի ի վայր կորացուցես զերեսս քո, այլ զուարճացիր և բերկրեա, համարձակ աշաբ և բարձրագոյն երեսաբ յանձն առ զխոստովանութիւն և ասա թէ՛ ոչ ամաթ ինչ համարիմ զնաչն Քրիստոսի, քանզի զաւրութիւն Աստուծոյ է՝ ի փրկութիւն ի նա հաւատացելոց:

7* Պաղատ. 2 17:

8* Պաղատ. 2 18:

9* Հոովմ. Ա 16:

Ժ

[ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՈՍԿԵՐԵՐԱՆԻ Ի ԵՐԲԱՅԵՏԻՈՅ ԹՂԹՈՅՆ (Ժ 29) ՄԵԿՆՈՒԹԵՆԷ]

Որչափ ևս առաւել պատժոց արժանի՛ են, որք² զՈրդին Աստուծոյ առ ռան հարկանեն և զարիւն նորոյ ուխտին խառնակ համարեցան և զիարդ հարկանիցէ որ առ ռան³ զՈրդին Աստուծոյ, յորժամ խորհրդոյն⁴ ահագին հաղորդի և յետոյ ի մեղս անկանիցի⁵:

Ա Ղ Ր Յ Ո Ւ Ր Ե Ն Ե Ր

A=Մ 5618, 140բ:

B=Մ 6453, 41ա:

ՏԱՐԸՆԹԵՐՅՈՒՄՆԵՐ

Խորագիրն ըստ բովանդակո քյան:

Բ Ն ա գ ի ր

1 A արժանիք: 2B որ: 3 B չի՛ք՝ առ ռան: 4 B խորհրդոցն: 5 B անկանիցին:

ԺԱ.

[ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՈՍԿԵՐԵՐԱՆԻ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՓԻՒՄՈՆԻ ԹՂԹՈՅԵ]

«Պաւղոս կապեալ Յիսուսի Քրիստոսի եւ Տիմոթէոս եղբնայր^{1*}»: Վասն ծառայից առ Տէր (...): Այսրէն ի սկզբանս վաղվաղակի ցածուցանէ՝ զպատմութիւն եւ շտա անմտութեամբ համարել զանարգութիւն: «Կապեալ» զանձն կոչելով՝ բրբրէ զմիտան նորա, եւ սա իշուցանէ եւ որ ինչ անց համարել զկեանս (աստ)իս, զի թէ կապանաւքն շին ամաթ վասն Քրիստոսի, այլ եւ՝ պարծանք, եւ, որչափ եւս՝ ծառայութիւն, թէպէտ եւ յանցաւոր գտանիցի, շէ նախատանայ: Եւս «Տիմէթէոս՝ եղբայրն» առնու ընդ իւր եւս ընկեր եւ այնպէս եւ յայլոց պատկառի եւ վաղվաղակի դա հաւան եւ առնիցէ կրեցս^{2*} «Փիլիմոնի սիրելոյ եւ գործակցի իմոյ»: Եթէ սիրելի էր, ապա լիւր յանդրդնութեան գործո վստահ, այլ ի բազում սիրոյ եւ խնամոց, եւ թէ գործակից էր, ոչ միայն աղաչելոյ պարտ էր վասն այնպիսի իրաց, այլ եւ՝ շնորհելոյ: Եւ «գործակից» կոչելով զնա վասն սպասաւորութեան Աւետարանին ասէ եւ՝ «Ապփիայ քեռ»: Ինձ թուի, թէ զնորին ամուսնոյ ասիցէ, եւ դու տես զխոնարհութիւն Պաւղոսի եւ զՏիմոթէոս ընկերան եւ ընդ իւր յաղաշանան եւ ոչ միայն զայրն աղաչէ, այլ եւ՝ զկին եւ յայլում՝ իրրեւ զբարեկամ: «Եւ Արքիպպէս զինուորակցի մերոյ^{3*}» եւ զինուորակից մեր ես եւ յայսպիսի գործակից լինել այն³ Արքիպպոսն⁴ է, վասն որոյ գրեալ առ Կողոսացիսն. «Ասացէք ցԱրքիպպոս⁵. զգոյշ լիւր սպասաւորութեանդ⁶, զոր ընկալար ի սուրբ ի Տէր^{3*}»: Թուի ինձ, թէ կղերիկոս էր կարգեալ նա անդ, եւ զնա եւս խառնէ յաղաշանս, որպեսզի ամենայն հնարիւք զիրան վճարիցէ: «Եւ առ տնին եկեղեցոյդ^{4*}»: Ոչ զծառայս եթող դատարկս այլ եւ զնոսա խառնեաց յաղաշանաւքն, քանզի գիտեն եւ բազում անգամ եւ ծառայից քանք դտեարան ածել ի հաւանս մանաւանդ յործամ ծառայիցն աղաշանքն իցեն, թէ՛ պատուեա զնա ընդ տետրան, զի եւ այն ոչ ածէ՛ զտետրան ի ցասումն Քրիստոսի: Զի եկեղեցին ոչ զիտէ զծառայի եւ զամենայն կրեցս⁷ ընտրեալ, այլ զմեղաց եւ զարդարութիւն:

«Շնորհք ընդ ձեզ եւ խաղաղութիւն Աստուծոյ Հաւրէ մերմէ եւ ի Տեառնէ Յիսուսէ Քրիստոսէ^{5*}»: Յանձին մեղացն յիշատակեալ անձկացոյց զնա ի միտ առ. որչափ ինչ յանցանս եթող քեզ Աստուած, զիարդ ապրեցար շնորհաւքն, նմանէր եւ դու Տեառն, զի ծառան, որ առ ծառայակիցսն անողորմն գտաւ մինչ պահանջէր Ե դահեկանն, քանի պատիժ կրեաց մինչ վերացան ի նմանէ շնորհք Տեառն մերոյն, եւ մատնեցաւ դահճաց:

«Գոհանամ զԱստուծոյ իմոյ, յործամ յիշատակ առնել յաղաթս իմ վասն քո^{6*}»: Ոչ անդէն վաղվաղակի ի սկզբանն հանէ զշնորհան, այլ նախ

Ա Ղ Ր Յ Ո Ւ Ր Ե Ն Ե Ր

№ 3371, 372բ—375բ:

1 Ձեռ. այստեղ և այլուր՝ Տիմէթէոս: 2 ձեռ. կրեաս: 3 ձեռ. կրկնվում է: 4 ձեռ. Արքայի պոստոն: 5 ձեռ. ցԱրք եւ պոստ: 6 ձեռ. սպաս սովորութեանդ: 7 ձեռ. կրեսս:

1* Փիլիմոն 1:

2* Անդ 2:

3* Կողոս. Դ 17:

4* Փիլիմոն 2:

5* Անդ 3:

6* Անդ 4

զարմանայ ընդ նա եւ գովէ զնա վասն ուղղութեանցն նորա, զի անզազար յիշէ յաղաթս: Եւ այն առաւել սիրոյ նշանակ էր:

«Իբրեւ լսեմ զքո հաւատս եւ զսէր, զոր ունիս առ Տէր Յիսուս եւ առ զամենայն սուրբսն նորա^{7*}»: Եւ զարմանալի իրք էին, քանզի մաւտո տեսանել եւ առաւել եւս մեծ այն, որ հետոյն, զի ամենայն տեղիս տարածեալ էր սէր նոր եւ յայտնի եւ լս(ել)ի էր ամենեցուն մինչ զի եւ առ նա իսկ եհաս: Բանզի բազում վերստը^{8(*)} էին ի միջի ընդ Հոռոմ եւ ընդ Փոփոզիայ: Զի Կողոսացոց քաղաքն ի Փոփոզիայ է, եւ Փիլիմոն անտի իսկ էր:

«Զի հաղորդութիւն հաւատոց քոց յարգոյ լիցի գիտութեամբն եւ ամենայն բարութեամբն, որ է ի քեզ Քրիստոս Յիսուս^{9*}»: Եթէ հաղորդ ես, ասէ, հաւատոցն, ապա եւ այլոքն պարտիցիսն հաղորդակից լինել, զի հաւատքն առանց գործոց մեռեալ է^{10*}»:

«Ենդրութիւն յոյժ ընկալայ եւ մխիթարութիւն ի վերայ սիրոյ քոյ, զի զուրբ սրբոց քեւ հանգուցեալ են, եղբայր^{10*}»⁹: Զիք ինչ, որ այնպէս ածէ ի հաւատսն, յորժամ զայլոցն որ զերախտիսն յառաջ բերիցէ եւ մանաւանդ քան զայլսն եւս մեծարիցէ: «Վասն որոյ համարձակութիւն ունիմ ի Քրիստոս հրաման տալ քեզ զարժանն^{11*}»: «Վասն սիրոյ^{12*}», ասէ, զու հաւտը մեզ համարձակութիւն ոչ միայն առ մարդիկ, այլ եւ՝ առ Քրիստոս, ոչ միայն աշխարհիս պայծառ եւ զաւրաւոր իցես, այլ եւ առ Քրիստոս սէր եւ հաւատ ունիս հրաման տալ քեզ զարժանն, այսինքն՝ քեզ պատշաճի ինչ իրս, թէ որ ինչ յայլոց առնէիր եւ ինձ առնել վասն Քրիստոսի, մանաւանդ թէ ազաւեմ այսպիսի ինչ լինել, որպեսզի ասիցէ. գիտեմ եւ զհրամայելով իսկ վճարէին բազում իշխանութեամբ վասն կա[ն]խելոյ իրաց, բայց զի կարի փութամ զիրս վճարել, ազաւեմ «որպէս Պաւղոս ծերացեալ, բայց արդ եւ կապեալ եւս ի Քրիստոս Յիսուս^{13*}»: Բարէ, որպիսի ինչ ակնածութենէն Պաւղոս ասէ. զմեծարան սերեացն (°) յայտն առնէ. «ծերացեալ» հասակա առաւել անդ պատկառեցուցանէ, որ կարի իսկ պատուականն էր, թէ եւ «կապեալ Յիսուսի Քրիստոսի»: Զի եւ զկապանսն, որ վասն Քրիստոսի էր, յուշ առնէ նմա գթալ վասն ծառային:

«Ազաւեմ [զքեզ] վասն որդւոյ իմոյ¹⁰, զոր ծնայ ի կապանս իմ զՈնե-սիմոս^{14*}»: Դարձեալ կապանքն եւ ոչ հաւանեցուցիչք էին, եւ ապա զանազանն յայտ առնէ ոչ միայն զցաստումն ցածուցանէ, այլ եւ ի խնդրութիւն եւս յորդորէ. զի[°] կոչէի զնա որդի իսկ, թէ շէր պիտանի, որով եւ անուամբ եւ զՏիմոթէոսն անուանէ եւ զնա, զզուրն ցուցանէ եւ զժամանակն եւ զտեղին, թէ ուր ծնաւ, որ երբեմն անպիտան էր, «բայց արդ ինձ եւ քեզ պիտանի է»: Տես թէ քանի է յիմարութիւնն. զիարդ խոստովանի զմեզս նորա եւ այնու եւս ցածուցանէ զցասումն. «Գիտեմ, ասէ, զի անպիտան էր, արդ պի-

7* Անդ 5:

8* Անդ 6:

9* Յակ. Բ 26:

10* Փիլիմոն 7:

11* Անդ 8:

12* Անդ 9:

8 ձեռ. վարք: 9 ձեռ. եղբայրք: 10 ձեռ. իրոյ:

13* Անդ 10:

14* Անդ 11:

տանի է»։ Եւ ինձ պիտանի է, ասէ, որ այսչափ հաւատալի պահանջեմ, որչափ եւս ատե՛լ քեզ, «զոր չղեցի առ քեզ։ Եւ դու զգա ընկալչիր, տես զիմ աղիս^{15*}», եւ այնու եւս ի ձեռս եզ եւ ցածոյց¹¹ զցատումն։ Գիտեմ, ասէ, քանզի տեարք, յորժամ ցատումն, յորժամ վասն ամենայնի աղաշիցէ. վասն այսորիկ ի ձեռն տալով առաւել հանդարտեցոյց. «Եւ դու զգա ընկալ». եւ այսու յայտ առնէ բազում զսէրն եւ զխնամն։ Չասաց, եթէ՛ մի ինչ ցատումն առնիցես, այլ թէ՛ «ի քեզ առ», զի ոչ միայն թողութեան, այլ եւ պատուոյ արժանի է, վասն զի Պաւղոսի որդիս արժանացաւ լինել։ «Զոր կամիցի առ իս արգելու, զի ընդ քո ունիցի ինձ սպասաւորութիւն, զոր ինձ պարտիս^{16*}»։ Եւ յայսու յայտ առնէ, թէ զնա քաջ մեծարեաց, քան զժառայն եւ ի նմանէ առաւել խորշի։ «Բայց առանց քո կամացդ ոչ ինչ կամեցայ առնել, զի (մի՛) բարիք քո հարկէ լիցի, այլ՝ կամաւ^{17*}»¹²։ Եւ այսու կարի իսկ լուծանէ զմիտս նորա, յորժամ իրքն պիտանիք իցեն, եւ նորա կամաւքն լիցի. երկու բարիք են, զի նա ավաթի, եւ նա կարի զգուշագոյն լիցի գիտել. գիտէի, ասէ, մինչ չէի ի քէն տեղեկացեալ, այլ յանկարծակի իմացեալ թերեւս ցատումն լինէր, այլ սակայն բազում առաւելութեամբ։ «Թերեւս վասն այսորիկ ժամանակ մի մեկնեցաւ, զի յաւիտեան ունիցիս զգա^{18*}»։ Բարի որ ասաց, զի թէրեւս անսայցէ տանն, քանզի յանսաս[ա]ութենէ եղեւ զնայն, եւ ի կամակոր մտաց եւ ոչ ի կամաց զժամանակն կարճէ։ Եւ զմեզս խոստովանի, զի յաւիտեան¹³ ունիցիս զգա ոչ միայն յայսմ աշխարհի, այլ եւ յայնմ. «մի իբրեւ զեղբայր սիրելի^{19*}»։ Քանզի իբրեւ զժառայ կորուսէր առժամանակ մի եւ իբրեւ զեղբայր սիրելի գտէր հանապազորդ, այսուհետ եւ ոչ փախչի, այլ «յաւիտեան ունիցիս զգա»։ «Եթէ ինձ այսպէս, որչափ եւս առաւել քեզ եւ մարմնով եւ տերութեամբ^{20*}»։ Այսու բազում առաքինութիւնս ցուցանէ, եթէ իմ եղբայր է, եւ ապա՝ «մի՛ յա[մ]աթ համարիցիս» կոչելով զգութն¹⁴ յայտ արար եւ «եղբայր» անուանելովն զհանգիտապատիւ¹⁵ զուգապատու[ութիւն] թիւն ցուցանէ։ «Եթէ զիս քեզ յազորդ համարիցիս, ընկալ զսա իբրեւ զիս^{21*}»։ Տեսեր յիտ որչափ հնարից եւ ապա եւ զմեծն զնէ, թէ՛ որդի իմ ես, եւ յազորդ առ [Աւետարանն]¹⁶։ «Եթէ յանցուցեալ ինչ իցէ կամ պարտիցի, զայն ինձ համարեաց»։ Այսինքն^{22*} թէ այնր եւ [..] պարտուկանք, զի կարասոյ (°) վնաս առնել սովորէ զայրացուցանել զմարդիկք. «Ես՝ Պաւղոս գրեցի իմով ձեռամբ, եւ հատուցից»։ Այսու^{23*} պատկառեցուցանէ եւ զուարթեցուցանէ, զի դիր եւսն առնել վասն Պաւղոս շղանդաղեցուցաւ նա, զիարդ ընդունել զանդաղիցի։ «Ես հատուցից». տես թէ որպէս վասն միոյ առն այսչափ հոգէբարձութիւն յանձին կալաւ¹⁷, զի ասիցեմ, թէ զանձ քո իսկ պարտիս։ Զի մի կարծիցի, թէ թէթեւանս ինչ առնէ նմա, զոր աղա-

15* Անդ 12:

16* Անդ 13:

11 ձեռ. ցածուց: 12 ձեռ. կամայ: 13 ձեռ. յաւատուել: 14 ձեռ. զգոյթն: 15 ձեռ. զհանգիտապատիւ 16 լրացումն բառ հոմաբեմի՝ Σ. ελιον: 17 ձեռ. կ-ր-ւ:

17* Անդ 14:

18* Անդ 15:

19* Անդ 16:

20* Անդ:

21* Անդ 17:

22* Անդ 18:

23* Անդ 19—20:

չէր, թէ՛ «զանձն քո ինձ պարտիս^{24*}», եւ այս սիրոյ եւ խնամոյ էր եւ կարի-
 իսկ վստահ լինել: «Այո եղբայր, ես քո փոխան եղէց ի Տէր»: Զինչ է^{25*} «այո
 եղբայր»-ն. առ, ասէ, զզա ի քեզ եւ «քո փոխան եղեց ի Տէր», այսինքն՝
 Տեառնէ անէս զշնորհոյ եւ ոչ ինձ զգութի¹⁸ աղեաց իմոց, զոր առ քեզ ունիս:
 «Յուսացեալ ի հնազանդութիւն քո գրեցի^{26*}»: Զորպիսի՞ քարինս ոչ կակ-
 դացուցանեն այսպիսի բանք, զորպիսի՞ գազանս կասեցուցանէին եւ լու-
 ծանէին եւ տանէին ընդունել յետ այսչափ յուղղութեանցս: «Քանզի գիտեմ,
 թէ առաւել քան զոր ասեմս անխցես^{27*}»: Միանգամայն եւ յաւժարութիւն
 իսկ տայ թէպէտ եւ ոչ այնորիկ կարծիս ունէր զնմանէ այն, զի «առաւել
 եւս քան զոր ասեմս անխցես»: «Մի անգամ եւ վասն պատրեսչիք ինձ»: Եւ
 այս կարի իսկ վստահ լինելոյ էր: Մանաւանդ թէ վասն Ոնեսիմա, զի մի
 հեղզ ասէ, ինչ, այլ զի գիտացեն, թէ, արդարեւ, գալոց եւ լսելոց զամենայն
 ինչ նոցա եւ զամենայն սղութիւն ի միջոյ բառնայցին, քանզի բազում շնորհ
 եւ պատիւ էին Պաղոսի գալն առ նոսա յայսպիսի հասակի կապանաւքն
 հանդերձանքն, «զի յուսամ, թէ աղաթիւք ձերովք շնորհեաց ձեզ^{28*}»: Դար-
 ձեալ սիրոյ նշանակ է աղաթս անել նոցա վասն նորա, եւ այնչափ ինչ
 նոցա պարգեւել: «Թէպէտ եւ ի վիշտս իցեմ այժմ, ասէ, այլ տեսանիցէք
 զիս, եթէ աղաթս անիցէք. ողջոյն տա ձեզ Եպափրաս, գերակից եմ ես ի
 Քրիստոս Յիսուս^{29*}»: Եպափրաս¹⁹ այս ի Կողոսացոցն առաքեալ էր առ
 նա^{30*}, որպէսզի անտի ցուցանէ, թէ ի Կողոսացոցն էր Փիլիմոն: «Գերեկից»
 կոչէ զնա. ցուցանէ, թէ եւ նա ի բազում նեղութենէ էր, եւ զիւր հոգսն թո-
 զեալ եւ զայլոց հոգսն հոգայցէ, զի Եպափրաս քաղաքացի Փիլիմոնի էր եւ
 գերեկից Պաղոսի, զի նովաւ պատկանեցուցէ զնա: Ընդէ՞ր զՂուկաս յե-
 տոյ զնէ. զի թէպէտ եւ յետոյ եղ, «այլ առաջին էր»: Իսկ զԳեմաս վասն
 է՞ր. զի նա զնա եթող եւ սիրեաց զաշխարհ: Բուի թէ յետոյ եղև հեղճագոյն,
 յորժամ զվիշտս ետես զբազմագոյն: Իսկ զՄարկոս եւ զԱրիստարքոս, իբ-
 րև ըարմանալիս որ. զի նորա[ւր] պատկանեցուցէ զնոսա: «Շնորհք Տեառն
 Յիսուսի ընդ ողոյս ձերում. ամէն^{31*}»: Աղաթիւք աւարտէ զթուղթս. մեծ
 բարութիւնք են աղաթք նմա, կեցուցիչն, պահապան անձանց մերոց: Մեծ
 բարութիւնք են, թէ արժան ինչ ընդ նմա զորժ գործեսցուք միա[յ]նս ար-
 ժանս ինչ զանձինս ուրացուք: Աղաթքն խառակցութիւն են ընդ Աստուած:
 Աղաթք, որ ի սրտէ լինին, ապա կարող են, որ զհրաժեստ բարկութեան
 Աստուծոյ զարձուցանել: Աղաթքն զպոռնիկն սրբեցին, զմաքսաւորն փր-
 կեցին, զաւաղակս արդարացուցին: Որ եւ մեր աղաթիւք սրբոց սրբեսցուք
 յաւիտենիցն մահուանէն՝ շնարհաւքն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, որում
 փառք եւ պատիւ եւ զարութիւն յաւիտեանս. ամէն:

24* Անդ 20:

25* Անդ:

26* Անդ, 21:

27* Անդ:

28* Անդ, 22:

29* Անդ, 23:

30* Կողոս. Ա:

18 ձեռ. զգոյթ: 19 ձեռ. Եպափրաս:

31 Փիլիմոն 25:

A. КЕСЕЯН

НОВОНАЙДЕННЫЕ ОТРЫВКИ АРМЯНСКОГО ПЕРЕВОДА
ТОЛКОВАНИЯ ИОАННА ЗЛАТОУСТА ПОСЛАНИЙ
АПОСТОЛА ПАВЛА

Резюме

Армянские переводы толкований Иоанна Златоуста на послания апостола Павла относятся к V в. Публикуемые тексты являются до сих пор неизданными отрывками (I II Предисловие к Рим., Предисловие к II Коринф. Гал. 5, 12, 6 14 Евр. II, 29 и Фил. весь) этого толкования.

H. KEUSSEYAN

FRAGMENTS NOUVELLEMENT DECOUVERTS DE LA TRADUCTION
ARMENIENNE DU COMMENTAIRE DE JEAN CHRYSOSTOME
AUX EPITRES DE L'APOTRE PAUL

Résumé

Les traductions arméniennes du commentaire de Jean Chrysostome aux Epîtres de l'apôtre Paul remontent au Ve siècle. Les textes publiés sont des fragments inédits jusqu'à présent (I, II Préface des Rom., Préface de I Corinth., I Corinth. 1, 18, 11, 27, 29, Préface de II Corinth., Gal. 5, 12, 6, 14, Hebr. 11, 29, et Phil. entier) de ce commentaire.